

BALLET

Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel. 243739

H E T N A T I O N A L E

jaarverslag 1986

NOU-1986

Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel. 243739

JAARVERSLAG 1986 VAN HET NATIONALE BALLET

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding.....	1
2. Algemeen.....	3
3. Tableau de la troupe.....	5
4. Ondernemingsraad.....	10
5. Repertoire.....	12
6. Voorstellingen binnenland.....	16
7. Voorstellingen buitenland.....	19
8. Bijzondere voorstellingen, medewerkingen.....	20
9. Opera-samenwerking.....	23
10. Muzikale begeleiding.....	26
11. Televisie.....	28
12. Marketing en publiciteit.....	31
13. Sociale aangelegenheden.....	34
14. Directie Overleg Dansgezelschappen - Landelijk Dansbeleid.....	37
15. Huisvesting.....	39
16. Financiële situatie.....	41
17. Belangrijkste financiële gegevens.....	44
18. Start- en inrichtingsbegroting.....	47
19. Slot.....	48
20. Persreacties.....	49

Colofon:

Litho's, druk omslag en binnenwerk: Drukkerij Koenders, Amsterdam, 1987

Oplage: 750 exemplaren

Balletfoto's en foto Workshop-choreografen: Jorge Fatauros

Foto's Het Muziektheater: Kors van Bennekom

Foto omslag: Coleen Davis, Margus Spekkers, Robert Machherndl en
Wim Broeckx in Opening

Ontwerp omslag: Jeroen Sinnige

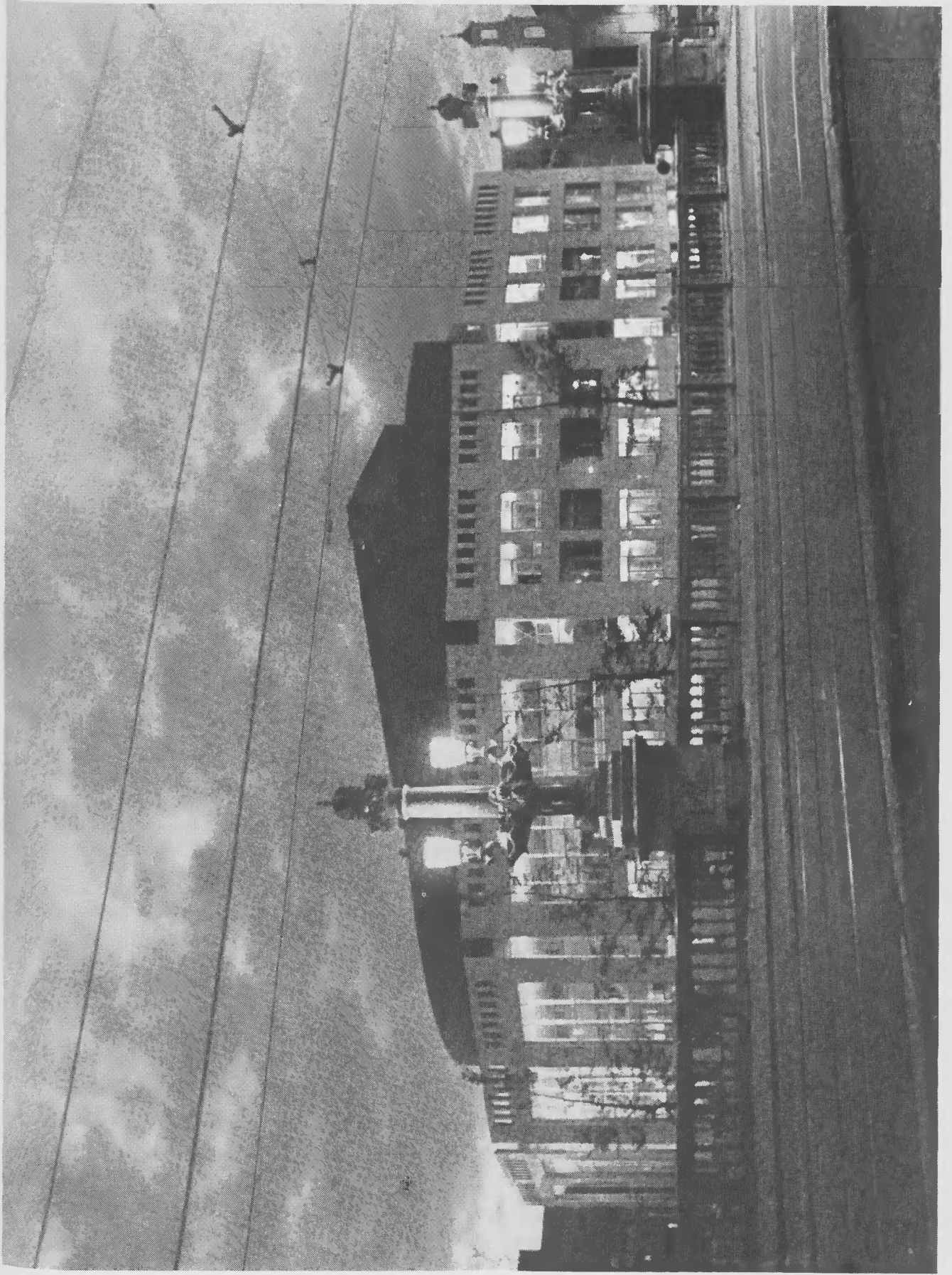
Productiebegeleiding: Jeroen Sinnige

HET NATIONALE BALLET

Postadres: Postbus 16486, 1001 RM Amsterdam

Bezoekadres: Waterlooplein 22, 1011 PG Amsterdam

Telefoon: 020 - 551.89.11

Het Muziektheater aan het Waterlooplein in Amsterdam

1. INLEIDING

Het is amper veertig jaar geleden, dat ondanks het baanbrekende werk van een aantal pioniers, de dans in de Nederlandse kunstenfamilie onmiskenbaar het stiefkind was, Assepoester dus. In dit kleine vochtige en vooral nuchtere land zou nu eenmaal geen klimaat zijn voor de danskunst.

Het stiefkind van toen heeft zich intussen ontwikkeld tot een volwassen kunst, die nu gedragen wordt door een grote belangstelling van diezelfde nuchtere Nederlandse bevolking. Die revolutionaire ontwikkeling is in de eerste plaats te danken aan de inzet en de volharding van de dansers zelf, die daarmee krachtig hebben bijgedragen aan de totstandkoming van een dansbeleid van de overheid.

In die ontwikkeling heeft Het Nationale Ballet de laatste vijf-en-twintig jaar een dragende rol gespeeld. In een groot ensemble dat, heel uniek, jaar in jaar uit zowel klassiek als modern repertoire van hoog niveau heeft gepresenteerd, hebben choreografen als Rudi van Dantzig (de onbetwiste artistiek leider), Hans van Manen en Toer van Schayk naam gemaakt, tot over de grenzen heen. Hun werk en dat van de dansers is mogelijk gemaakt door een onder leiding van Anton Gerritsen ontwikkelde zeer doelmatige bedrijfsvoering.

Voor u ligt het verslag van een werkjaar, dat in meerdere opzichten een kroonjaar is geweest. Niet alleen vierde Het Nationale Ballet zijn vijf-en-twintig jarig bestaan, een wensdroom ging in vervulling: eindelijk werd dan het eigen huis betrokken door de ingebruikneming van Het Muziektheater in Amsterdam. Dat heeft natuurlijk heel wat voeten in de aarde gehad. Het bestuur is daarbij uiteraard niet buiten spel gebleven, maar het wenst nadrukkelijk zijn grote waardering te betuigen aan de leiding, de staf en vooral de dansers, de technici en hun ondernemingsraad, voor hun inzet om het theater ook werkelijk tot een succes te maken. In de eerste plaats door de voorstellingen die allerwege waardering hebben ondervonden, maar daarnaast ook door een door Dick Hendriks aangevoerde publiekswerving zonder weerga in Nederland, die een krachtige impuls heeft gegeven tot het veranderen van de aanvankelijk bestaande kritische gezindheid jegens Het Muziektheater in een positieve waardering. De publiekstoeloop tot nu toe kent eveneens in Nederland zijn weerga niet. Dat moet voor de Amsterdamse bestuurders een grote voldoening zijn. Er zal veel energie van iedereen gevergd worden om die goede toeloop te behouden. Ondanks de onvermijdelijke barensweeën, vertrouwt ons bestuur daartoe op een voortzetting van de goede samenwerking met onze partners in dezen: De Nederlandse Opera en Het Muziektheater.

Uiteraard is in dit jaar ook de samenwerking met het Amsterdamse dansonderwijs verder ontwikkeld om de kansen voor Nederlandse jongeren in de balletwereld te vergroten.

Het bestuur is zich bewust van zijn verantwoordelijkheid voor de aanzienlijke gemeenschapsgelden, die voor een grootschalig balletgezelschap noodzakelijk blijken te zijn. Daar wordt terecht kritisch naar gekeken.

In meerdere opzichten vervult onze groep echter ook een voortrekkersfunctie. Handhaving, waar nodig versterking, van het financiële draagvlak is dan ook niet slechts van belang voor Het Nationale Ballet alleen.

Geconstateerd moet worden dat ook dit jaar ondanks de mogelijkheden van de moderne techniek de verspreiding van de artistieke resultaten via televisie en video nog veel te gering is. Het publiek komt eraan tekort en het bestuur zal hieraan zeker meer aandacht moeten besteden.

Met waardering voor de tot nu toe bereikte verbeteringen in de leef-situatie van de dansers in Nederland, vertrouwt ons bestuur erop, dat de overheden ook in de toekomst bereid blijven de nog steeds aantoonbare achterstand in de beloning van dit zware beroep weg te werken.

Tijdens het verslagjaar trad ons - eerst sedert één jaar als penningmeester fungerend - bestuurslid Drs. Th.P. Treumann wegens aanvaarding van een werkkring buitenlands af. Zijn deskundigheid en verve, juist op een cruciaal tijdstip als de voorbereiding en de presentatie van onze cijfers, tegenover de Commissie Batenburg, doorlopend aan de dag gelegd, stemmen ons volop tot erkentelijkheid. Mr. R.W.J. Groenink aanvaardde een benoeming tot zijn opvolger.

Drs. A.G.F. Boersma is bereid gebleken zijn lange staat van dienst als bestuurslid tot en met dit kroonjaar te verlengen. De laatste jaren als voorzitter, toen de voorbereidingen voor Het Muziektheater veel meer dan de normale beschikbaarheid vergden. Aan het einde van dit jaar is terecht en met grote waardering aandacht besteed aan zijn belangrijke verdiensten voor Het Nationale Ballet. Op deze plaats wil het bestuur die erkentelijkheid nog eens benadrukken. Op voordracht van het bestuur is de eerste ondergetekende door de Minister van WVC tot voorzitter benoemd.

Het bestuur is thans als volgt samengesteld:

- Frits Becht
- John Beek
- Mevrouw M. Gardeniers-Berendsen
- Mr. R.W.J. Groenink, penningmeester
- Egbert van Paridon, secretaris
- Mr. J. de Ruiter, voorzitter
- Sytze Smit
- Mr. P.M. Witteman

Het nu volgende verslag van een bewogen jaar spreekt verder voor zichzelf.

J. de Ruiter, voorzitter

Egbert van Paridon, secretaris

2. ALGEMEEN

Eindelijk.

Na jaren achtereen over Het Muziektheater in de toekomstige tijd te hebben geschreven en gedacht, hebben wij in 1986 de ingebruikneming van onze schitterende nieuwe accommodatie tegenwoordige tijd en werkelijkheid zien worden. In het hoofdstuk Huisvesting releveren wij de verhuizing op maandag 21 april, op vele andere plaatsen in dit verslag staat de historische datum van dinsdag 23 september 1986 centraal. De dag, waarop onze eerste voorstelling op het Waterlooplein plaats vond. Voorbereid in ruim 4 maanden aanlooptijd, maar in feite in bijna 10 jaar denkwerk, overleg, plannen, tekeningen, artistieke concepten, onderhandelingen, financieel rekenwerk en belangenbehartiging.

Een aanloop, die in feite nooit voltooid zal raken. Juist in dit overgangsjaar werden wij - in de hitte van de dag - geconfronteerd met de aanpassingsperikelen van de praktijk, met de herhaaldelijk blijkende noodzaak tot het aanpassen van plannen, met de volle realiteit van collegiale samenwerkingsproblematiek, maar gelukkig vooral ook met:

- schitterende voorstellingen,
- een opgetogen, elke avond het theater geheel vullend, publiek,
- kwalitatief uitstekende repetitie- en werkruimten,
- en een enthousiast, dankbaar, veel arbeidsvreugde aan de dag leggend gezelschap.

Het was het jaar van de 25-jaar-viering van Het Nationale Ballet. Van het afscheid van de Stadsschouwburg. Met de weemoed en grote dankbaarheid vandien. Het besef hoe daar ons gezelschap geboren en opgegroeid is en, met ons, de Nederlandse en internationale danskunst, generaties lang een sfeervolle en met veel zorg omringde presentatie-basis heeft gehad. Een podium, dat wij van harte de verruimde mogelijkheden voor een nieuwe bloei van het toneelleven gunnen, maar dat wij, samen met collega-dansgezelschappen, toch nog regelmatig zullen blijven benutten voor producties, waarvan de maatvoering daar beter tot zijn recht komt. Onze afscheidsvoorstellingen-serie, eind maart-begin april, op het Leidseplein hebben wij dan ook bewust geplaatst in het licht van de continuïteit, zonder welke Het Nationale Ballet noch welk ander theatergezelschap dan ook, zijn artistieke inspiraties ooit tot ontwikkeling had kunnen brengen.

Met alle vreugde is het jaar zeker ook niet zonder commoties geweest. Met name in de beginmaanden is, in feite te lang, grote zorg aan de orde geweest over onze financiële basis in de Muziektheatersituatie. Een punt, dat - met bepaalde bij het schrijven van dit verslag nog niet tot oplossing gebrachte verschillen van inzicht tussen onze beide subsidiënten onderling - onze bedrijfsvoering moeilijker maakt dan voordien het geval was. Niet minder grote zorg ook, eigenlijk het gehele jaar door, over de niet ingelopen achterstanden in de oplevering en inregeling van belangrijke technische apparatuur in het theater. Een situatie, die bijna onverantwoord zware eisen aan veel van onze technici en hun collegae heeft gesteld en die tot bepaalde compromissen heeft geleid, die o.i. niet hadden behoeven voor te komen.

Zorgen zeker ook in de slotmaanden van het kalenderjaar, veroorzaakt door verschillen van inzicht met onze collega-instelling De Nederlandse Opera, ten aanzien van bepaalde voordien overeengekomen samenwerkings-uitgangspunten.

In hoofdstuk 9 zullen wij daarop nog nader ingaan, maar wij vermelden reeds hier met voldoening dat opnieuw een gezond vertrouwen gerechtvaardigd is. In goed werkbare verhoudingen, met inzicht in elkanders problematiek en met vertrouwen en geloof in de mogelijkheden van een gezamenlijk optreden in onze dankbare taak:

het volop gebruiken van Het Muziektheater voor het produceren en presenteren van muziekdramatische kunst op hoog niveau.

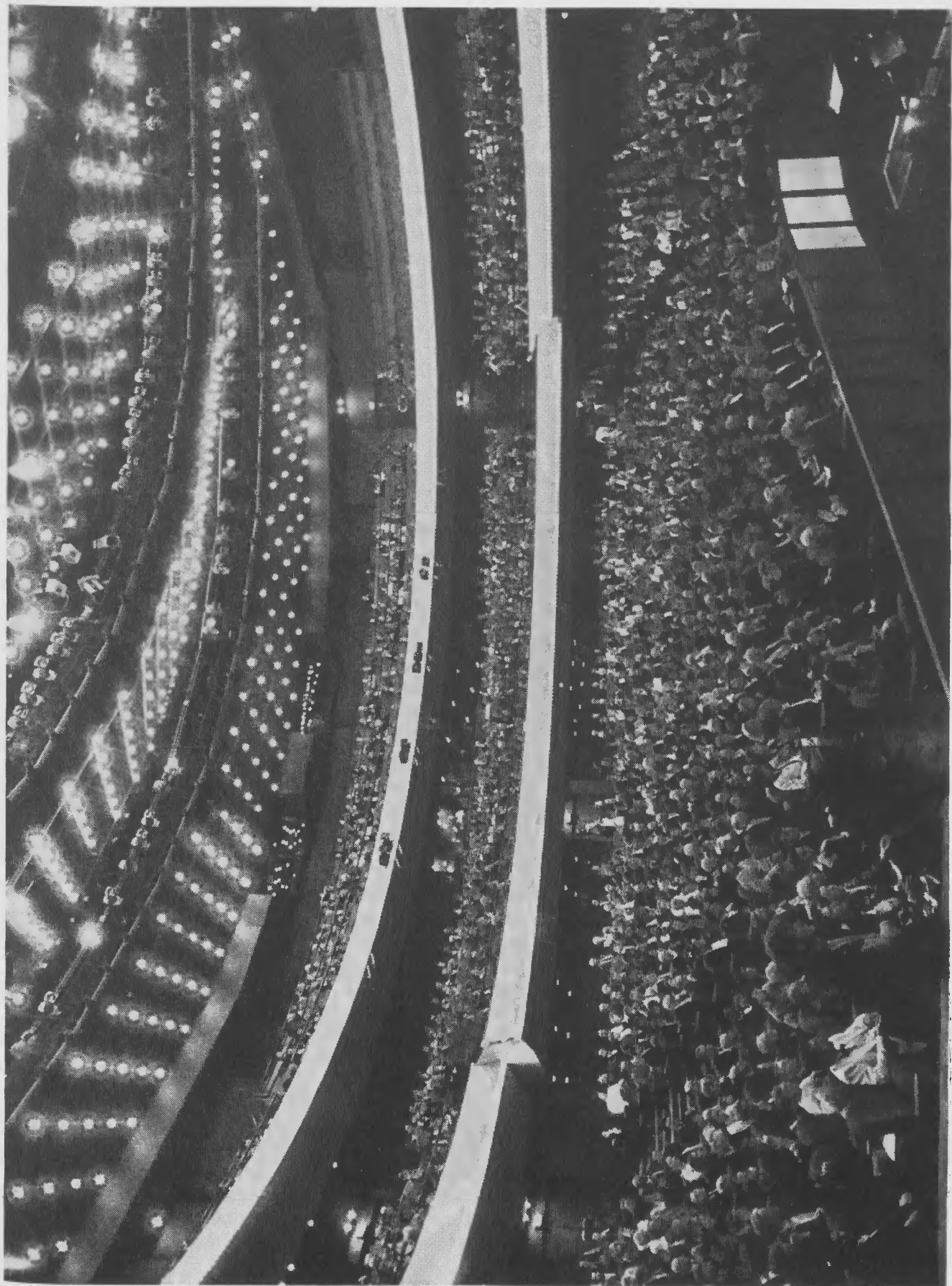
3. TABLEAU DE LA TROUPE

Groter dan ooit tevoren waren de mutaties in dit 25ste jubileumjaar voor Het Nationale Ballet. De omvang van het tableau onderging immers - naast het hieronder te melden vertrek van enkele zeer vooraanstaande dansers - een ingrijpende wijziging met het in het leven roepen van de Technische Organisatie Muziektheater (T.O.M.). Als gevolg daarvan werden nl. onze gehele technische staf, inclusief het Hoofd Technische Organisatie, het voltallige kostuumatelier en onze drie productie- en voorstellingsleiders gedetacheerd bij de TOM. Overwegingen voor deze detacheringvorm waren de volgende:

- De gedane keuze voor één geïntegreerde technische organisatie voor Het Nationale Ballet, De Nederlandse Opera en Het Muziektheater vergt uiteraard de formatie van één als geheel te leiden apparaat, waarin te verrichten taken, arbeidsvoorwaarden, werkplannen, e.d. volledig op elkaar afgestemd zijn.
- Gezien het interim-karakter van de nu gekozen beheersstructuur voor Het Muziektheater lijkt het evenwel niet verstandig voor medewerkers met een vaak langjarig dienstverband formeel tot beëindiging van de arbeidsverhouding met ons gezelschap en het sluiten van een nieuw contract met Het Muziektheater over te gaan. De mogelijkheid staat immers nog open dat na het verstrijken van deze interim-periode alsnog teruggekeerd zou worden tot de vóór dezen van gelding zijn organisatorische verhoudingen.
- Een zeer praktisch punt daarbij ligt, zeker zolang nog geen landelijk geldende oplossing voor dit onderwerp is verkregen, in het vermijden van een pensioenbreuk (waarmee, gezien het hierboven opgemerkte, dan bovendien nog het risico zou bestaan dat na enkele jaren weer een nieuwe pensioenbreuk bij terugkeer in de oude situatie zou ontstaan).

Op die gronden is, in vol overleg met de ondernemingsraden en de werknemersbelangenbehartigers, gekozen voor een detachering. De namen van degenen, voor wie dit geldt zijn hieronder vermeld bij het subhoofdje 'niet-dansers'. Zij zijn van 1 augustus 1986 al opgenomen in het tableau van de TOM.

Een tweede belangrijke mutatie binnen het tableau was uitvoerig aan de orde in de periode maart-oktober van het verslagjaar. Dit betrof de gedachtenwisseling - en deels publieke discussie - over de vraag of Henny Jurriëns, tot op dat tijdstip Assistent van de artistiek leider, al dan niet benoemd zou worden tot Adjunct-artistiek leider. Die vraag werd actueel toen de verhuizing naar Het Muziektheater bleek samen te vallen met het begin van een 2 maanden durende ziekteperiode van Rudi van Dantzig. In die discussie hebben bestuur, leiding, staf, Ondernemingsraad en uiteraard de betrokkene zelf, volop hun aandeel gehad. De duur van de discussie is, door een aantal oorzaken - met bovendien nog: de daarin vallende zomervakantie en een ziekteperiode van Jurriëns zelf - langer geweest dan wij tevoren voorzagen. Jurriëns heeft tot onze spijt de afronding van die discussie niet willen afwachten, maar heeft zich als kandidaat voor die functie teruggetrokken.

Interieur van Het Muziektheater

Van veel betekenis is voorts geweest de benoeming per 1 april 1986 van Dick Hendriks tot Adjunct-zakelijk leider. Hendriks, sedert 1973 bij ons gezelschap in functie, aanvankelijk als publiciteitsmedewerker en uiteindelijk als Hoofd Planning en Publiciteit, handhaafde in zijn nieuwe functie tevens deze laatste kwaliteit. Hij heeft in de voorafgaande jaren op een zeer eigen, en kwalitatief hoge, wijze inhoud gegeven aan het marketingbeleid van Het Nationale Ballet en aan de voorbereidingen op datzelfde gebied voor Het Muziektheater als geheel. Het concipiëren van en het voeren van de collegiale externe onderhandelingen over ons speelplan - daaronder begrepen de contracten met orkesten, theaters, publieksorganisatie e.d. - was eveneens zijn verantwoordelijkheid. Mede gezien de door de zakelijk leider te schenken aandacht en tijd aan diens functioneren in de Grote en in de Kleine Directieraad van Het Muziektheater hebben Bestuur en leiding Hendriks met een zwaardere verantwoordelijkheid binnen de groep willen belasten.

De concrete mutaties volgen hieronder.

Dansers Bij het noemen van de namen van de in 1986 uitgetreden dansers dient bedacht te worden, dat in enkele gevallen de beroepsbeëindiging van de betrokkenen in feite reeds een jaar eerder aan de orde had kunnen zijn, maar dat wij - uiteraard met hun eigen instemming - er de voorkeur aan gaven dat pas in het verslagjaar 1986 te laten doen. Op die wijze rondden zowel Han Ebbelaar als Francis Sinceretti en Rob van Woerkom hun loopbaan af op een tijdstip dat samenviel met ons vertrek uit de Stadsschouwburg. Voor Ebbelaar viel dit moment nog enkele maanden later: zijn rol in Toer van Schayks ballet '7e Symfonie' danste hij ook nog in één van onze twee openingsprogramma's voor Het Muziektheater. Met Ebbelaar, Sinceretti - en het al eerder gemelde vertrek van Henny Jurriëns, die dus ook zijn dansersloopbaan bij onze groep beëindigde - nam Het Nationale Ballet afscheid van drie zeer het karakter van ons repertoire en onze voorstellingen mee bepalende eerste solisten. Allen hebben zij alle mannelijke hoofdrollen in ons gehele klassieke repertoire gedanst, de meesten hunner in alle productieseries. Hun aandeel in werken van Balanchine, Van Dantzig, Van Manen en Van Schayk is zeer bepalend geweest voor het beeld, dat het Nederlandse publiek zich van dat repertoire heeft kunnen vormen. Bij het leeuwendeel van onze buitenlandse tournees vormden zij de kern van ons mannelijk solistentableau sedert 1970. Het Nationale Ballet is hun grote dank verschuldigd voor hun werk, de inzet van hun persoonlijkheid op en achter het toneel en hun hoge mate van collegialiteit. Dat geldt in feite niet minder voor Rob van Woerkom, die een 14-jarige loopbaan bij ons afsloot. Naast zijn vele werk in onze groot bezette balletten heeft hij met name in veel Hans van Manen-repertoire lang geëxcelleerd. Sinceretti blijft aan onze groep als coördinator opleidingen verbonden, Ebbelaar en Van Woerkom richten zich op andere mogelijkheden in de dansereweld, (zie evenwel ons Slothoofdstuk), Jurriëns vertrok naar het Royal Winnipeg Ballet. Onze beste wensen

vergezellen hun toekomst. Loopbaanbeëindigingen waren eveneens aan de orde voor de danseressen Myriame Schoenmaeckers (aanstelling tot voorstellingsleider bij de TOM), de Belgische Josiane Geys (andere beroepsoriëntatie) en Anja Leeflang (fysieke redenen). Naar groepen elders vertrokken de Nederlanders Katalene Borsboom en Sandra Klijn, de Amerikanen Jeanette Sisk en Christopher Kiss, de Fransman Daniel Derderian en de Canadees David DeWitt. Met verschillende lengten in dienstverband, op verschillende plaatsen in de groep (Katalene Borsboom als Julia in Carré in 1984!) verdienen zij ons aller collegiale respect en dank.

Het tableau werd aangevuld:

- in de groepsrangen met de Amerikanen Eda Holmes en Christian Claessens, de Engelse Mandy-Jayne Richardson, de Fran-aise Brigitte Scheid, en de Australische Michelle Hocking;
- en in de leerlingenrangen met de Nederlanders Sandra Verbaas, Saskia Krol en Brenda Bood, de Italiaanse Francesca Salvadori en de Zwitser Christoph Feurer.

Per 31 december 1986 was het danserstableau, exclusief de op dat tijdstip niet ingevulde tijdelijke vacatures, qua nationaliteiten aldus samengesteld:

- 34 Nederlanders (vorig jaar 37);
- 49 buitenlanders (vorig jaar 51), waarvan 19 Amerikanen, 8 Engelsen, 4 Canadezen, 4 Fransen, 4 Italianen, 2 Belgen, 2 Zwitsers en 6 dansers van 6 andere nationaliteiten.

Het aantal Nederlanders lag daarmee op een nieuw laagtepunt.

Als bevorderingen vallen tenslotte nog te melden die van:

- de Amerikaanse Caroline Iura (o.a. hoofdrollen in The sleeping beauty en Giselle) tot eerste solist.
- en van haar beide landgenoten Leigh Hercher en Cathy Nussbaumer tot tweede solist.

Niet dansers

Zoals gezegd vormde de detachering van 18 medewerkers in onze technische organisatie bij de TOM de belangrijkste mutatie. Dit betrof allereerst ons eigen diensthoofd in deze sector Dhian Siang Lie, die een benoeming accepteerde tot Adjunct-directeur van de TOM. Zijn voorbereidingsbijdragen voor het Program van Eisen, in de bouwbegeleiding, in het overleg over opzet en keuze van apparatuur voor de technische installaties en zeker niet in de laatste plaats zijn belangrijk aandeel in de interne voorbereiding binnen Het Nationale Ballet van de ingebruikneming van ons nieuwe huis verdienen op deze plek uitdrukkelijk waardering. Zijn nieuwe verantwoordelijkheden zullen stellig mede ons ten nutte komen. Gedetacheerd bij de TOM werd voorts de gehele kostuumafdeling, met als chef Joop Stokvis, de ateliermedewerksters Ina van Bruinswaard, Monique van der Velde, Elly Bood en Anna Vonk en de kleedsters Juliëtte de Haan, Marie-José Prevoo en Josien de Hoo.

Voorts de technici Henk Koegler, Rein van der Woude, Jos Janssen, Jean-Pierre Custers, Gerri Kalkwarf, Rob van Moll en Hans Slotboom. Van hen allen nemen wij op deze plaats geen afscheid. Hun werk binnen de TOM, daaronder begrepen de lokatie van hun werkplek blijft ons zo nabij, dat wij geneigd zijn de accentverlegging te beperken tot de meer juridische kant van hun nieuwe positie. Niet mee over naar de TOM ging onze chef inspeciënt Jan Hofstra, die als lichtontwerper toetrad tot onze artistieke staf.

Voor de verdere afdelingen is reeds ter sprake gebracht het Adjunct-zakelijk leiderschap van Dick Hendriks. Afscheid namen wij van de - voor bepaalde tijd bij ons werkzaam geweest zijnde - pianist Henk Loendersloot en de assistent boekhouding Aad Siera. Nieuw traden toe: Robin Barker (eerste pianist), Derk Pik (pianist), Karel Schorer (opnieuw intreding - 2e choreoloogist) en Jeroen Sinnige (publiciteit). Op ons secretariaat en onze publiciteitsafdeling wisselden Inge Denekamp en Yvonne van Popta onderling hun functie.

Het totale tableau luidde per 31 december 1986 als volgt.

Dansers (de nieuw ingetreden onderstreept)

- eerste solisten:

Coleen Davis - Caroline Iura - Alexandra Radius - Karin Schnabel - Valerie Valentine - Jeanette Vondersaar - Joanne Zimmerman - Fred Berlips - Clint Farha - Lindsay Fischer

- tweede solisten:

Rachel Beaujean - Amanda Beck - Leigh Hercher - Jane Lord - Cathy Nussbaumer - Bruno Barat - Wim Broeckx - Alan Land - Robert Machherndl

- ensemble (grand sujets, corypheën, corps de ballet):

Suzanne Arbabzadeh - Isabel van Boetzelaer - Jeannette den Blijker - Belle Bonarius - Karla Box - Mirjam Braam - Juliet Burrows - Annemarie Cabri - Nathalie Caris - Valerie Clark - Caroline Gruber - Michelle Hocking - Eda Holmes - Eyla Jeschke - Véronique Kruijswijk - Renée Kuypers - Barbara Leach - Simonetta Lysy - Judith Mader - Silvia Petranca - Claire Philippart - Susan Pond - Maartje Prince - Esther Protzman - Mandy-Jayne Richardson - Brigitte Scheid - Vicki Summers - Kerrie Szuch - Charlotte Toner - Louise Vine - Leo Besseling - Ted Brandsen - John Brown - Giuseppe Canale - Christian Claessens - Philippe Delorme - Raimondo Fornoni - Hein Hazenberg - Hans van der Heijden - Kenneth Larson - Jan Linkens - Reinbert Martijn - Simon de Mowbray - Pierre Paradis - Krzysztof Pastor - Pedro Romeiras - Margus Spekkers - Stephen White - John Wisman

- leerlingen (aspiranten, élèves):

Brenda Bood - Marijke van Duinhoven - Saskia Krol - Francesca Salvadori - Sandra Verbaas - Bettina van Wijk
Rick Bolderman - Ruben Brugman - Kevin Cregan - Christoph Feurer - Johan Greben - Gilles den Hartog - Sabrino van der Kamp - Andrew Kelley - Peter Koppers

Het Nationale Ballet bij de inhuizing in Het Muziektheater op 21 april 1986

Niet-dansers

artistieke leider
zakelijke leider
adjunct zakelijke leider/hoofd
afdeling planning en marketing
choreograaf/regisseur
choreograaf/ontwerper
hoofd artistieke afdeling
assistent artistiek leider
muzikaal leider/dirigent
hoofd financiële zaken
hoofd technische organisatie
balletmeesters

coördinator Nelroos Akademie
coördinator Opera-medewerkingen
lichtontwerper
choreologiste
assistent artistieke staf
videomaster
2e choreologist
marketing

directiesecretariaat/
leiding secretariaat
secretarissen

pianisten

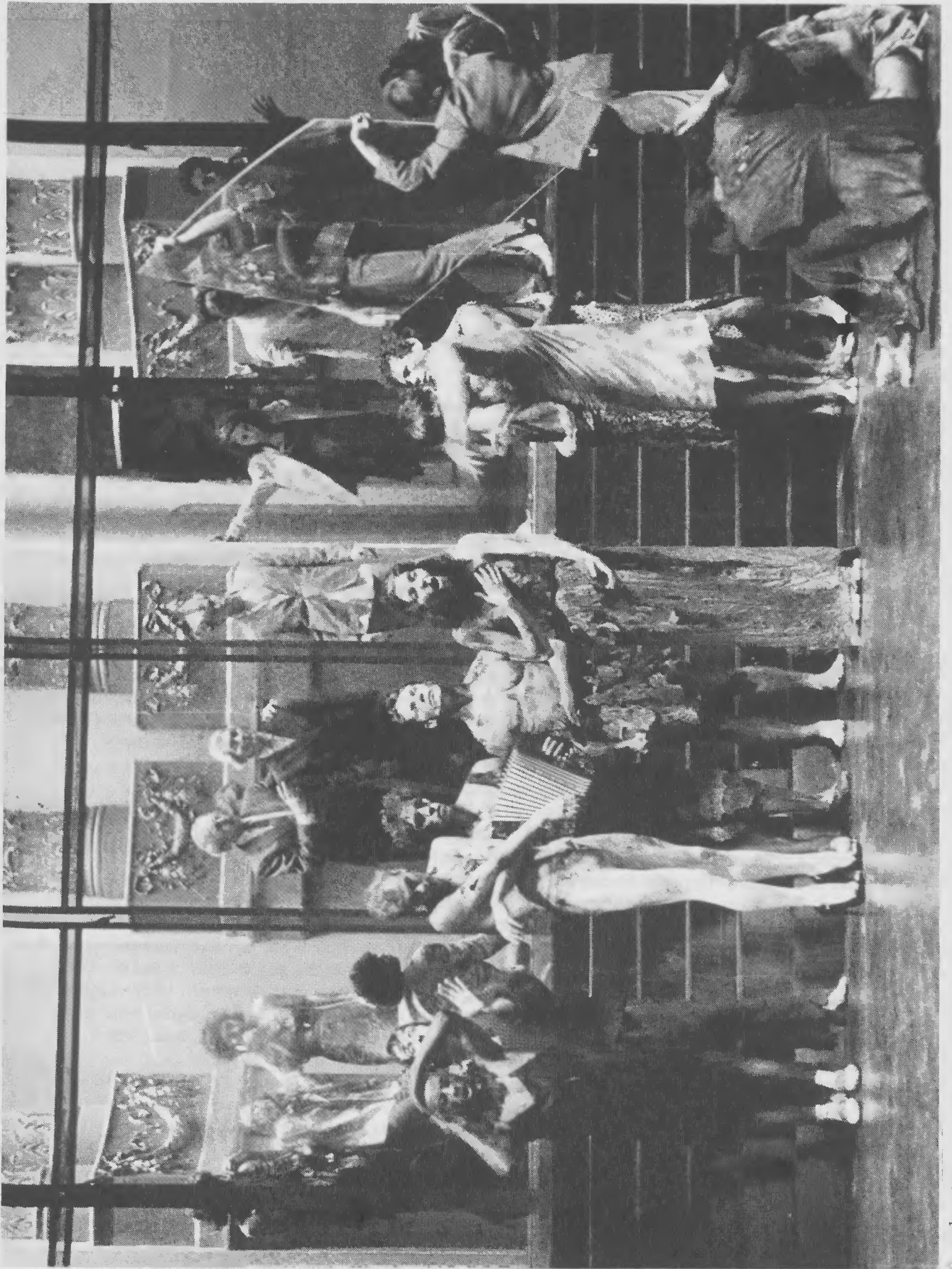
boekhouding

bedrijfsarts
masseur
personeelsfunctionaris
sociaal begeleidster
bediening volgsports

Rudi van Dantzig
Mr. Anton Gerritsen
Dick Hendriks

Hans van Manen
Toer van Schayk
Reuven Voremberg
vacature
Adam Gatehouse
Mr. Hans van Alphen
Dhian Siang Lie
Maria Aradi
Robert Fisher
Sonja Marchioli
Francis Sinceretti
Aina Bilkins
Jan Hofstra
Merrilee Macourt
Boudewijn Pleines
Henk van Dijk
Karel Schorer
Kasper van Noppen
Jeroen Sinnige
Minou Bijl
Astrid van Leeuwen
Yvonne van Popta

Anna-Marie Gelderman
Inge Denekamp-van den Berg
Judith Pommerel
Emmie Kalshoven-Wesseling
Robin Barker, 1e pianist
Jaap Dieleman
Robert Greuter
Tilly Langerijk
Eric van Nooyen
Derk Pik
Cor Degeling
Irma Donker
Rietje Koning-de Leth
Toine Schermer
Fred van Beek
Willy Campman
Til Mallee
Sigi Giesler
Helen Henny
Patricia Henny-Wallner
Yvonne Koelman
Kees van Kuijk
Joep Merckx

Il teatro di...
...
...

4. ONDERNEMINGSRAAD

De Ondernemingsraad bracht - in zijn doorgaans tweejaarlijkse cyclus - ditmaal in 1986 geen eigen verslag uit. Het na de jaar-ultimo uitgebrachte OR-verslag bestrijkt uiteraard wel een belangrijk deel van het kalenderjaar 1986 en kan m.n. wat zijn opiniërende kanten betreft, in ons volgende HNB-verslag nader aan de orde komen.

Per 1 januari 1986 was de Raad als volgt samengesteld:

- de dansers : Ted Brandsen (voorzitter)
Barbara Leach (vice-voorzitter)
Rachel Beaujean
Lindsay Fischer
- en voorts : Cor Degeling - boekhouder (secretaris OR)
Jos Janssen - technicus
Judith Pommerel - secretaresse

Bij voor 16 september vastgestelde verkiezingen kwamen, na enkele kandidaatstellingen, in de Raad geen mutaties in de vier dansers, doch werden de heren Degeling en Janssen opgevolgd door:

- Boudewijn Pleines - assistent artistieke staf
- Wim Broeckx - danser

Judith Pommerel nam het secretariaat van de OR vanaf dat moment op zich. Aan de beide scheidende leden van de OR is de groep veel dank verschuldigd. Cor Degeling maakte een unieke 10-jaars-termijn als OR-lid vol en heeft zich in al die jaren zeer consciëntieus ingezet, zowel voor de belangen van dansers als van niet-dansers, maar vooral ook voor die van de groep als geheel. Met Jos Janssen, die veel werk en inzet in m.n. de Muziektheatervoorbereiding en de totstandkoming van de TOM heeft gestoken, is hij steeds een zeer gewaardeerd gesprekspartner van de leiding en een zeer vertrouwde vraagbaak voor collegae geweest.

Naast zijn wekelijkse eigen vergadering, kwam de OR frequent in overlegvergaderingen met de leiding bijeen, in totaal 12 maal. Met name in de periodes juni-juli en november-december werd ook het contact met het Stichtingsbestuur geïntensiveerd, respectievelijk met betrekking tot de onderwerpen continuïteit artistieke leiding en toekomstige beheersstructuur Muziektheater. Ook de OR zag uiteraard het binnentreden van Het Muziektheater als een belangrijk evenement, niet in het minst voor zijn eigen functioneren. Zaken, die lange tijd tevoren al veel aandacht van de Raad hadden gevraagd, zoals: tot stand brengen sociaal plan, oprichting TOM, detacheren technische HNB-medewerkers kregen in 1986 hun beslag en de Raad verlegde een deel van zijn werkzaamheden van de medevoorbereiding-op-papier naar de concrete toepassing in de praktijk.

Daarbij kwamen een aantal andere aandachtspunten voor de OR aan de orde, waarvan wij noemen: automatisering, huisregels Muziektheater, functioneren fysiotherapie binnen Het Muziektheater en vooral: planning en speelplan, inclusief generale repetitie-periodes. De raad koos een constructieve opstelling door in te stemmen met een procedure, waarin mogelijk te constateren knelpunten in dagplanningen binnen de Muziektheaterbewoning en -bespeling, niet op voorhand tot reglementsaanpassingen behoeven te leiden; evaluatie na één jaar toepassing in de praktijk zou ook naar de mening van de OR een vruchtbaarder basis voor het vastleggen van interne werkwijzen kunnen geven. De Raad creëerde, respectievelijk nam deel in een aantal (gemengde) commissies, voor o.a.:

- vrije dagen planning,
- omscholing ex-dansers,
- automatisering,
- dansersbelangen,
- inrichting dansersruimten Muziektheater,
- begeleidingscommissie Sociaal Statuut.

Officiële adviezen bracht de Raad uit ten aanzien van:

- aanstelling en taakvaststelling Adjunct-zakelijk leider,
 - opvolging penningmeester Stichtingsbestuur,
 - idem voorzitter Stichtingsbestuur,
 - financiële administratie TOM,
 - tekst detacheringsovereenkomst HNB-TOM,
 - oprichting TOM,
 - automatisering,
 - overgangsregeling HNB afvloeiingsregeling-omscholingsregeling.
- Onderwerpen, die veelvuldig ter tafel kwamen in de overlegvergaderingen, respectievelijk de voorbereiding daarvoor waren o.m.
- functioneren artistieke leiding en balletmeestersteam,
 - reglement Omscholingsfonds,
 - vrijkaartenbeleid,
 - informatie naar, respectievelijk becommentariëren van de Commissie Reehorst.

De Ondernemingsraad, zowel in zijn oude als in zijn nieuwe samenstelling, verdient volop respect van de leiding, Stichtingsbestuur en collegae voor de intensieve en gewetensvolle wijze, waarop - speciaal in dit cruciale jaar 1986 - hij zijn taakuitoefening verricht. De niet altijd parallelle belangen van dansers en niet-dansers ten aanzien van het tijdstip 'vergaderen in of buiten werktijd' worden door de Raad zelf steeds opgelost op een manier, die de objectieve buitenstaander tot bewondering moet stemmen.

5. REPERTOIRE

In het creëren van nieuwe balletten en het presenteren van programma's toonde 1986 uiteraard twee gezichten. De beginmaanden stonden duidelijk in het teken van het te nemen afscheid van de Stadsschouwburg, echter voorafgegaan door een artistiek ambitieus project in Theater Carré: Bacchanten. De periode september - december toonde nieuw, en voor een deel ook reprise-repertoire in de geheel nieuwe dimensies van Het Muziektheater. Het lag voor de hand dat in de persrecensies van de op 23 en 25 september uitgebrachte programma's uitdrukkelijk dit ruimtelijk aspect volop aan bod kwam. Hans van Manen gebruikte de groei in toneelmaten, die Het Nationale Ballet in 1986 zeer duidelijk beleefde als een visueel beginsel in zijn choreografie, die hij de (on) dubbelzinnige titel 'Opening' gaf. Bewust deden wij de keuze om het belangrijkste ballet uit het Stadsschouwburg-afsluitingsprogramma - Toer van Schayks '7e Symfonie' - ook deel uit te laten maken van één van onze Muziektheater-openingsprogramma's. Daarbij speelde mede een rol dat, als gevolg van ziekte van de choreograaf, het aanvankelijk voor de opening bestemde ballet van Rudi van Dantzig, op muziek van Chiel Meijering uitgesteld moest worden tot 1987. In de vrij lange periode van omschakeling van de Stadsschouwburg naar Het Muziektheater (begin april - eind september), waarin in principe geen voorstellingen werden gegeven, vond niettemin in aansluiting op het traditionele Balletfestival begin juli nog een choreografie-workshop plaats. Als gevolg daarvan kwam het première-totaal, evenals vorig jaar, hoog te liggen. Het jaar begon met een bijzondere productie, door ons tezamen vervaardigd met de, om de toneelschrijver Gerardjan Rijnders gevormde productiekern 'Voorheen ADM', in het Amsterdamse Theater Carré van Bacchanten. Een door Rijnders, op basis van Euripides tragedie, geschreven scenario dat door hemzelf werd geregisseerd.

De in totaal 14 premières waren:

- Amsterdam, 18 januari 1986
Theater Carré

BACCHANTEN

Een samenwerkingsproject van Het Nationale Ballet en de Stichting Voorheen ADM

Scenario en regie: Gerardjan Rijnders, met de tragedie van Euripides als thema

Dramaturgie: Janine Brogt

Vormgeving: Paul Gallis

Muziek: gecomponeerd door en tot uitvoering gebracht onder de supervisie van Boudewijn Tarens-keen.

Met choreografieën van Ted Brandsen en Josiane Geys.

- Amsterdam, 11 februari 1986
Stadsschouwburg

CORPS

Choreografie: Hans van Manen

Muziek: Alban Berg (Vioolconcert, gespeeld door Vera Beths)

Decor en kostuums: Keso Dekker

- Scheveningen, 15 maart 1986
Het Circustheater
- 7e SYMFONIE
Choreografie, decor en kostuums:
Toer van Schayk
Muziek: Ludwig van Beethoven
- Amsterdam, 28 maart 1986
Stadsschouwburg
- AFZIEN
Choreografie en kostuums:
Rudi van Dantzig
Muziek: Johann Sebastian Bach
opgedragen aan Han Ebbelaar en
Francis Sinceretti

Vervolgens de navolgende 7 Workshop-balletten (uiteraard alle wereld-premières):

- Amsterdam, 8 juli 1986
Stadsschouwburg
(grote zaal)
- SHINGWEDZIUBA
Choreografie: Annemarie Cabri
Muziek: Paul Koek (nieuw ge-
componeerd werk)
Decor en kostuums: Matty Vriens
- THE BRAHMS CONNECTION
Choreografie: Lindsay Fischer
Muziek: Johannes Brahms
- INGOING ON
Choreografie: John Brown
Muziek: Jos Kunst en Jan Vriend,
Bernd Alois Zimmerman,
Jacques Bondon
Kostuumontwerp en scenografie
Bernardien Sternheim
- PRELUDES EN ELEGIE
Choreografie: Wim Broeckx
Muziek: Sergej Rachmaninov
- ONZE LIEVE VINCENT
Choreografie: Raimondo Fornoni
en Jeanette Vondersaar
Muziek: Andrzej Panufnik
Decorontwerp: Raimondo Fornoni
Kostuumontwerp: Jeannette
Vondersaar
- MEMORIES
Choreografie: Giuseppe Canale
Muziek: Ferruccio Busoni
- DIVISIONS
Choreografie: Ted Brandsen
Muziek: Boudewijn Tarenskeen

- Amsterdam, 23 september 1986
Het Muziektheater
- ZOALS ORPHEUS
Choreografie, decor, kostuums
en lichtontwerp: Toer van
Schayk
Muziek: Igor Stravinsky, Chris-
toph Willibald Gluck en Markos
Vamvakaris
- Amsterdam, 25 september 1986
Het Muziektheater
- OPENING
Choreografie: Hans van Manen
Muziek: Paul Hindemith (Kammer-
musik, uitgevoerd door Vera
Beths, viool)
Decor en kostuums: Keso Dekker
- Amsterdam, 19 december 1986
Het Muziektheater
- DIAMONDS
Choreografie: George Balanchine
Muziek: Pjotr Iljitsj Tsjaj-
kovsky
Decor- en kostuumontwerp:
Barbara Karinska
Instudering: Karin von
Aroldingen
- Bij de reprises verdient opmerking dat voor een aantal werken - zeer
in het bijzonder Giselle - het weer op het repertoire nemen in de
Muziektheater-toneelmatten zulk een reprise productie- en danstechnisch
veel elementen van een première verschaffen.
- Het gehele overzicht luidde:
- Amsterdam, 11 februari 1986
Stadsschouwburg
- HAYDN SYMFONIE
Choreografie: Jan Linkens
Muziek: Joseph Haydn
- PAS DE DEUX LE CORSAIRE
Choreografie: Marius Petipa
Muziek: Ricardo Drigo
- ROOM AT THE TOP
Choreografie: Rudi van Dantzig
Muziek: Alban Berg
- Scheveningen, 15 maart 1986
Het Circustheater
- RHYTME EN KLANK
Choreografie: Sonia Gaskell
Muziek: Janine van Thor
opgedragen aan Marianna
Hilarides en Jaap Flier
- MIDZOMERSNACHTDROOM
Choreografie: Fredrick Ashton
Muziek: Felix Mendelssohn
Bartholdy
- Amsterdam, 25 september 1986
Het Muziektheater
- COLLECTIVE SYMPHONY
Choreografie: Rudi van Dantzig,
Hans van Manen en Toer van Schayk
Muziek: Igor Stravinsky

- Utrecht, 26 oktober 1986
 Stadsschouwburg Utrecht

GISELLE

Choreografie en instudering:
 Peter Wright
 Muziek: Adolphe Adam
 Kostuums en decors: Peter Farmer

- Amsterdam, 19 december 1986
 Het Muziektheater

SERENADE

Choreografie: George Balanchine
 Muziek: Pjotr Iljitsj Tsjajkovski

Van de balletten uit 1985 werden voorts op het repertoire gehouden:
 Agon - Apollon musagète - Concerto barocco - Sarcasmen (Pianovariaties
 II) - Tsjajkovsky-pas de deux - Twilight.

Van de hierboven vermelde balletten (premières - reprises - doorlopend
 repertoire) werden de volgende aantallen voorstellingen gegeven.

Corps	26
7e Symfonie	23
Giselle	21
Haydn symfonie	19
Room at the top	19
Tsjajkovsky Pas de Deux	15
Midzomernachtsdroom	15
Bacchanten	14
Rhythme en klank	14
Zoals Orpheus	8
Opening	8
Collective symphony	8
Diamonds	8
Agon	8
Serenade	8
Afzien	7
Concerto barocco	7
Apollon musagète	7
elk van de 7 op 8 juli gepresenteerde workshop-balletten	2
Sarcasmen	1
Twilight	1

6. VOORSTELLINGEN BINNENLAND

Het aantal binnenlandse voorstellingen kwam in 1986 uit op een totaal van 99. Het kwam op een bijzondere wijze tot stand.

Immers:

- de periode van april tot eind september was, als gevolg van de verhuizing naar Het Muziektheater, met daaraan gekoppeld de voorbereiding van de verschillende openingsproducties, nagenoeg voorstellingloos;
- na de opening van Het Muziektheater vond slechts een zeer beperkt aantal voorstellingen buiten Amsterdam plaats, zowel als gevolg van de in de eerste twee Muziektheaterseizoenen bescheiden mogelijkheden voor voorstellingen elders, maar bovendien ook door enkele toevalligheden in de seizoensopzet (zoals: buitenvoorstellingen juist in de eerste week van januari 1987);
- met de 35 Muziektheatervoorstellingen tussen eind september en eind december werd per voorstelling 217% (!) van het bezoekcijfer gehaald dat in de vergelijkbare periode in 1985 in de Stadsschouwburg werd bereikt.

Althans in de openingsmaanden van het eerste Muziektheaterseizoen werd aldus de ambitieuze doelstelling van het - bij vrijwel gelijkblijvend voorstellingsaantal in Amsterdam - bereiken van zo mogelijk dubbele bezoekersaantallen in de ruim 70% grotere stoelenaccommodatie royaal gerealiseerd.

Voor de eerste maal sinds de oprichting van het gezelschap werd ook, voor binnenlandse voorstellingen, de grens van 100.000 bezoekers overschreden.

De verhouding van ons Amsterdamse voorstellingsaantal tot dat daarbuiten bleef - zie het daarover opgemerkte in ons vorig verslag - van verschillende zijden kritiek ondervinden. Wij hebben die kritiek meer dan eens als prematuur gekenmerkt, daarbij wijzend op de situaties die zullen gelden vanaf het seizoen 1988/89, wanneer:

- zowel de nieuwe voorstellingslocatie in Den Haag, als die te Rotterdam volop in bedrijf zullen zijn en ons hopelijk meer gelegenheid zullen bieden om Muziektheaterproducties ook daar te presenteren;
- door ons, op basis van in deze eerste twee jaar opgedane ervaring, kleiner gemonteerde programma's voor buitenvoorstellingen aangeboden kunnen worden.

In dat kader is het verheugend te melden dat:

- in de openingsmaanden september-december gebleken is dat publiek van buiten Amsterdam in ruime mate de weg naar Het Nationale Ballet op het Waterlooplein weet te vinden;
- hoogstwaarschijnlijk reeds in het seizoen 1987/88 programma-aanbod met beperktere scenische eisen voor buitenvoorstellingen door ons beschikbaar kan worden gesteld.

In december 1986 vond intern binnen ons bestuurs- en stafoverleg gedachtenwisseling plaats over de vraag of, gezien de grote publieke belangstelling en onze verre van zorgenvrije financiële exploitatie, verhoging van ons toegangsprijzen-niveau voor het seizoen 1987/88 niet wenselijk geacht moest worden.

Met erkenning van een aantal duidelijk daarvoor pleitende toegangsprijs-niveaus, hebben wij niettemin besloten deze prijzen in beginsel ongewijzigd te laten. (Alleen een bepaalde wijziging in de rangindeling in de zaal leidt tot enkele aanpassingen). Wij geven er de voorkeur aan het publiek, zonder extra financiële inspanningen zijnerzijds, in zo ruim mogelijke mate, zich de weg naar Het Muziektheater tot een vertrouwde te maken. Eventuele verschuivingen tussen ons kosten- en inkomstenniveau willen wij in dit vroege stadium nog niet tot stand brengen. De resultaten van vervolgmarttonderzoek zijn daarbij eveneens relevant.

Alvorens de gebruikelijke cijferopstellingen hieronder te laten volgen, melden wij nog met nadruk het grote publiekssucces in bezoekersaantallen van het Bacchanten-project in Theater Carré in de maand januari. De artistieke mogelijkheden, die de combinatie van piste, toneel en zaalambiance aan choreograaf - in dit geval: de regisseur - biedt blijken niet alleen voor onszelf, maar ook voor het publiek grote aantrekkelijkheden in te houden. De bijna 17.000 bezoekers in ruim 2 weken vormen dan ook voor ons een extra argument om ook in onze, inmiddels aangevangen, Muziektheatertoekomst Carré-projecten van tijd tot tijd in onze programmaplannen te blijven opnemen.

De voorstellingsaantallen waren als volgt over de verschillende steden in Nederland gespreid (tussen haakjes: 1985).

Amsterdam	74 (79)	Nijmegen	1 (2)
Utrecht	4 (9)	Venlo	1 (2)
Den Haag/Scheveningen	4 (7)	Tilburg	1 (2)
Eindhoven	4 (3)	Enschede	1 (1)
Leeuwarden	3 (3)	Apeldoorn	1 (-)
Heerlen	3 (2)	Rotterdam	- (3)
Groningen	2 (2)	Arnhem	- (2)

Totaal voorstellingenaantal : 99 (117)

Bezoekersaantal

- Amsterdam	: 74 voorstellingen (79) - 88.726 bezoekers (52.770); gemiddeld 1.199 (668)
- Utrecht	: 4 voorstellingen (9) - 2.553 bezoekers (6.103) - gemiddeld 638 (678)
- Den Haag/Scheveningen	: 4 voorstellingen (7) - 3.353 bezoekers (6325) - gemiddeld 838 (904)
- -overige plaatsen	: 17 voorstellingen (24) - 9.684 bezoekers (13.665) - gemiddeld 570 (569)

De omstandigheden, genoemd in de aanhef van dit hoofdstuk, geven aan dat in 1986 in feite van een te incidentele situatie sprake is geweest om meer algemene conclusies aan bovenstaande cijfers te kunnen verbinden. De Amsterdamse cijfers zijn als gezegd zeer verheugend, maar betreffen enerzijds een nog te korte periode in Het Muziektheater en anderzijds de zeer succesvolle Carré-resultaten (waar in 1985 niet werd opgetreden). Bij afwezigheid (tot voorjaar 1988) van, voor ons beschikbare theaterfaciliteiten in Rotterdam, zijn de cijfers voor die stad, voorzover ze betrekking hebben op het vergelijkingsjaar 1985, ditmaal onder Overige Plaatsen meegeteld.

Bij het wat teruggelopen Haagse gemiddelde, zelfs over een vrijwel gehalveerd voorstellingen-aantal, verdient aantekening dat daar in begrepen zijn twee Giselle-voorstellingen vallend in een periode, waarin tezelfdertijd het Bolshoi-Ballet dit werk in een ander Haags theater uitvoerde. In ons 1987-verslag hopen wij meer structurele conclusies te kunnen trekken uit het bezoekgedrag binnen en buiten Amsterdam, dat onze Muziektheaterbespeeling ten gevolge zal blijken te hebben.

Diamonds met Coleen Davis en Robert Machherndl

7. VOORSTELLINGEN BUITENLAND

1986 was het 'magerste' jaar sinds de oprichting in 1961, voor wat betreft het aantal voorstellingen in het buitenland, voor het gezelschap. De redenen voor het nauwelijks - zoal niet, zoals in 1987 het geval zal zijn: in het geheel niet - in het buitenland optreden zijn omstandig toegelicht in onze jaarverslagen over 1984 en 1985. (In herinnering zij geroepen: langere serieduur van Muziektheatervoorstellingen met daaraan voorafgaande toneelrepetities, het eerst ervaring willen opdoen met de andere inzetmogelijkheden van onze technici, etc.).

In 1986 werden drie voorstellingen - in de Duitse Bondsrepubliek - en één voorstellingsgedeelte, tezamen met het Scapino Ballet, in Italië gegeven. De gegevens daarvoor luiden:

- 6 juli 1986 - Italië

- Reggio Emilia, Teatro Municipale Romolo Valli. Voorstelling in samenwerking met het Scapino Ballet, met als Nationale Ballet-repertoirebijdragen: Sarcasmen en de Pas de deux Zoals Orpheus, respectievelijk Ik hou gewoon m'n adem in.
- Bezoekersaantal: circa 700
- Tournee-deelnemersaantal: 11

- 12, 13 en 14 juli 1986 - Duitse Bondsrepubliek

- voorstellingen in respectievelijk: - Düsseldorf, Deutsche Oper am Rhein
 - Köln, Opernhaus
 - Wuppertal, Opernhaus
- Bezoekersaantallen respectievelijk: 1.342, 1.346, 843
- Tournee-deelnemersaantal: 53, daaraan toegevoegd de 70 leden van het tevens medewerkende Nederlands Balletorkest.
- Repertoire: Concerto barocco, Tsjajkovski-pas de deux, Apollon musagète, Corps.

Niet voor onze eigen verantwoordelijkheid, maar met onze volle medewerkingen, kwamen tot stand de reeks gastmedewerkingen van een aantal van onze solisten in voorstellingen van buitenlandse gezelschappen. Lindsay Fischer danste meermalen hoofdrollen, in avondvullende klassieke balletten bij het Londense Royal Ballet, Henny Jurriëns trad o.m. op in Canada en Zuid-Korea, en een reeks merendeels jongere eerste en tweede solisten bracht eigen repertoire van ons gezelschap ten uitvoering in de jaarlijkse Ballett-Gala in de Hamburgische Staatsoper.

8. BIJZONDERE VOORSTELLINGEN, MEDEWERKINGEN

Alvorens te vermelden welke manifestaties in 1986 een bijzonder karakter hadden, die vermelding op deze plaats rechtvaardigen, herstellen wij een verzuim, gemaakt in ons jaarverslag 1985.

Aan het einde van het kalenderjaar ontving nl. Rudi van Dantzig de nieuw door de Gemeente Amsterdam ingestelde choreografie-prijs, waaraan de instellers de naam Sonia Gaskell-prijs hebben verbonden. De prijs werd Van Dantzig toegekend voor zijn gehele oeuvre en ook door ons gezelschap als geheel is het als een betekenisvolle waardering ervaren dat de opvolger van de naamdraagster van deze prijs de eerste is, aan wie de toekenning daarvan te beurt viel.

Wij weerstaan de verleiding om onderstaande opsomming te beginnen met de 23e september, zonder twijfel de belangrijkste dag van het jaar, zo niet uit het bestaan van ons gezelschap, maar houden ons aan de gebruikelijke chronologische weergave.

Ook in dit jaar vonden weer een aantal generale repetities in aanwezigheid van publiek plaats. Daaronder allereerst te rekenen begunstigers van de Stichting Vrienden van Het Nationale Ballet, maar de laatste maanden - in aansluiting op een daarvoor binnen Het Muziektheater in gang gezet gebruik - ook met bijwoning van collega-medewerkers van de andere in Het Muziektheater gevestigde instellingen. Dit type manifestaties vond plaats op:

- 17 januari, in Theater Carré te Amsterdam,
- 10 februari, in de Stadsschouwburg te Amsterdam,
- 14 maart, in het Circustheater te Scheveningen,
- 28 juni (aanvankelijk bedoeld als proefvoorstelling, uiteindelijk meer als een vorm van voorgenerale uitgevoerd) Het Muziektheater Amsterdam,
- 19 september en 18 december in Het Muziektheater.

Voor het overige vond plaats:

- 13 februari 1986
 - Den Haag, Koninklijk Conservatorium: medewerking aan een Unicefbenefietvoorstelling met de Balcon Pas de deux uit Romeo en Julia.
- 15 maart 1986
 - Scheveningen, Het Circustheater: première-voorstelling van o.m. 7e Symfonie, bijgewoond door H.M. Koningin Beatrix en Z.K.H. Prins Constantijn.
- 23 maart t/m 2 april 1986
 - Amsterdam, Stadsschouwburg: serie Jubileum-voorstellingen in de Amsterdamse Stadsschouwburg, elk opgedragen aan één van de grondleg(st)ers van de huidige Danskunst in Nederland, t.w. Corrie Hartong, Florrie Rodrigo, Max Dooyes, Hans Snoek, Mascha ter Weeme, Sonia Gaskell, Maria Sylvaine, Aart Verstegen en Robert Kaesen.

- 3 april 1986

- Amsterdam, Stadsschouwburg:
Afscheidsvoorstelling van de Stadschouwburg, in aanwezigheid van het voltallige Schouwburg-personeel, enkele honderden oud-medewerkers van Het Nationale Ballet en enkele bijzondere genodigden.
- 30 en 31 augustus 1986

- Amsterdam, Uitmarkt langs de Amstel en op het Waterlooplein, in Het Muziektheater en Theater Carré, met o.m. Pas de deux, Zoals Orpheus, Trois Gnossiennes en Tsjajkovski-pas de deux
- 23 september 1986

- Amsterdam, Het Muziektheater. Officiële Openingsvoorstelling van Het Muziektheater, in aanwezigheid van o.m. H.M. Koningin Beatrix, Z.K.H. Prins Claus, 13 leden van de Ministerraad, het voltallige Amsterdamse Gemeentebestuur en vele andere genodigden.
Live uitgezonden door de NOS-televisie. Voorstelling in samenwerking met De Nederlandse Opera.
- 26 en 29 september, 2, 5, 8, 11 en 17 oktober 1986

- Amsterdam, Het Muziektheater. 7 Vervolgvoorstellingen van dit Openingsprogramma, elk bestemd voor speciale groepen genodigden, waaronder: buurtbewoners, corps diplomatique, vertegenwoordigers van de Nederlandse Kunst (-instellingen), de KLM, architecten en de bouwwereld, etc.
- 27 september 1986

- Amsterdam, Het Muziektheater. Door Het Nationale Ballet georganiseerde gastlezing-demonstratie over Le Sacre du Printemps door de Amerikaanse dansdeskundigen Millicent Hodson en Kenneth Archer.
- 12 oktober 1986

- Amsterdam, Het Muziektheater. Afscheidsvoorstelling Han Ebbelaar als eerste solist van Het Nationale Ballet, met aansluitend huldigingsreceptie, aangeboden door het bestuurslid F.A. Becht.

- 28 december 1986

- Amsterdam, Het Muziektheater. Verwelkoming bij de voorstelling van het Balanchine-programma van de 100.000ste bezoeker aan een voorstelling van Het Nationale Ballet in 1986 en eveneens van de 100.000ste bezoeker van Het Muziektheater sedert de opening.

Naast bovenvermelde evenementen vonden zowel vóór als na de opening in Het Muziektheater een groot aantal rondleidingen plaats, waarbij Het Nationale Ballet veelvuldig betrokken was. Zij worden hier niet afzonderlijk vermeld. Datzelfde geldt voor het aantal bezoeken dat leden van het Koninklijk Huis (doorgaans incognito), van de Ministeraad, van de Tweede Kamer, van de Gemeenteraad, van buitenlandse delegaties, e.d. aan Nationale Ballet-voorstellingen in Het Muziektheater brachten. Daarmee onderstreepten zij dat in feit alle voorstellingen in de nieuwe accommodatie aanspraak zouden kunnen maken op het predikaat 'Bijzonder Evenement'.

9. OPERA-SAMENWERKING

In vorige verslagen hebben wij uiteengezet dat onze samenwerkingsrelatie met de Nederlandse Operastichting (in 1986 zijn naam wijzigend in: De Nederlandse Opera, afgekort DNO) van tweeërlei aard is:

- het dragen van de collegiale verantwoordelijkheid binnen de Directieraad van Het Muziektheater voor het algemeen beleid van het gebouw en zijn presentatie naar het publiek toe;
- de inbreng van dansers in die operaproducties, waarin ballet onderdeel uitmaakt van het scènisch gebeuren.

Daaraan waren voor 1986 toe te voegen:

- het tezamen produceren van het openingsprogramma voor Het Muziektheater met resp. de Opera "Ithaka" en het ballet 'Zoals Orpheus' en een gezamenlijk gerealiseerde rechtstreekse televisie-uitzending daarvan op 23 september;
- een frequenter dan voordien plaatsvindend overleg tussen de beide Stichtingsbesturen resp. vertegenwoordigers van die beide organen.

Wij melden ditmaal allereerst hetgeen aan balletmedewerking d.w.z. inbreng van dansers in operaproducties door ons werd geleverd. De eerste daarvan werd weliswaar in première gegeven op 29 december 1985, maar daar het merendeel van de voorstellingen in januari 1986 plaatsvond, verantwoorden wij die productie in dit verslag. De lijst omvatte:

- Turandot (G. Puccini)	: choreografie: Myriame Schoenmaeckers
aantal dansers: 3
aantal voorstellingen: 8
- Arabella (R. Strauss)	: choreografie: Myriame Schoenmaeckers
aantal dansers: 8
aantal voorstellingen: 6
- Eugen Onegin
(P.I. Tsjaikovski)	: choreografie: Karina Rieger
aantal voorstellingen: 6
aantal dansers: 16 - gezien de omstandigheid dat deze productie gedeels samenviel met één van onze openingsprogramma's Muziektheater en met de generales en première van Giselle, werd deze dansinbreng verzorgd door leerlingen van de dansvakopleiding van de Theaterschool

In de openingsperiode van Het Muziektheater is derhalve, behoudens de niet rechtstreekse oplosbare Eugen Onegin-coïncidentie sprake geweest van een nog slechts bescheiden beroep van De Nederlandse Opera op balletinbreng onzerzijds.

Het gezamenlijk gepresenteerde openingsprogramma Ithaka-Zoals Orpheus bracht voor ons geen rechtstreekse artistieke betrokkenheid bij het operadeel met zich mee: elk van de beide programma-onderdelen werd vóór, respectievelijk na de pauze als zelfstandig voorstellingsonderdeel gepresenteerd. Groot was echter de invloed - niet alleen van Ithaka maar zeer zeker ook van de zeer kort daarop volgende tweede en derde productie van De Nederlandse Opera - op de voor ons beschikbare technische en generale repetitietijd. Zeer zeker toen eenmaal de positieve beslissing inzake de rechtstreekse televisie-uitzending was gevallen en een moeizaam te vinden kleinste gemene veelvoud van technische voorzieningen (licht, camera-opstellingen!) tussen opera, ballet en televisie in de voorafgaande weken op zijn kwaliteit en realiseringmogelijkheden beproefd moest worden. De zeer ambitieuze première-opvolgingen van De Nederlandse Opera - met onze volle instemming tot stand gebracht - leidden tot qua tijd te krappe technische repetitie-capaciteit voor onszelf. De in het hiernavolgende hoofdstuk Huisvesting geschetste vertraging in de oplevering van de toneeltechnische installaties in Het Muziektheater had ons bovendien de mogelijkheid ontnomen om in de maand juni tot proefvoorstellingen van onze openingswerken te komen. Een laat zich voordoend technisch probleem bij één van onze balletten kon door die oorzaken alleen met extra financiële middelen opgelost worden. In het planningsoverleg Opera-Ballet-Theater voor de komende seizoenen is inmiddels uit dit type ervaringen uiteraard het nodige leergeld getrokken.

Veel van onze aandacht werd natuurlijk gevraagd voor de samenwerking binnen de Directieraad. In ons vorig verslag kondigden wij reeds aan, dat een toen voor de deur staande wisseling van het intendantschap bij de Opera ons wellicht voor enkele onzekerheden zou kunnen plaatsen. Wij konden op dat tijdstip niet voorzien dat ook de zakelijk directeur van De Nederlandse Opera vrijwel tegelijkertijd met de vroegere intendant uit functie zou treden. Het vele maanden onvervuld blijven van die vacature, maakte met name het overleg binnen de Kleine Directieraad tot een tweemans-aangelegenheid tussen enerzijds de voorzitter Directieraad - gebouwdirecteur en anderzijds onze zakelijk leider. En dat juist in zulke, ieders aandacht meer dan volop vergende maanden als de periode kort vóór, respectievelijk direct aansluitend op de opening van het theater. Met name bepaalde financiële punten betrekking hebbend op onder meer de recettes van de openingsvoorstellingen en de zogenaamde service-lasten voor de bewoning van het theater hebben mede als gevolg daarvan niet tijdig genoeg de volop noodzakelijke afhandelingsaandacht verkregen. Daar kwam bij dat wij, ook binnen de personeel inmiddels anders samengestelde Grote Directieraad, onverwacht geconfronteerd werden met een aantal inzichten bij De Nederlandse Opera, bijvoorbeeld op de terreinen van gezamenlijke publiciteit en marketing in het algemeen, waaronder bijvoorbeeld sponsoring, die afweken van hetgeen voordien als drie-partners-beleid was uitgewerkt en in uitvoering genomen. Eén van de in de aanhef genoemde besturenbesprekingen was ook specifiek op de daardoor ontstane situatie gericht.

Alvorens verder in te gaan op de ontwikkelingen in de laatste maanden van 1986 willen wij echter op deze plaats woorden van grote dank uiten aan onze beide oud-collega's die de Opera in de Directieraad tot dusverre vertegenwoordigd hadden.

In Hans de Roo en Nando Schellen namen wij met spijt afscheid van twee vrienden, die bijna, respectievelijk ruim 15 jaar niet alleen onze directiepartners in de sedert 1981 bestaande samenwerkingsrelatie van Het Nationale Ballet - de Nederlandse Operastichting waren, maar vooral ook in de jaren 1979 - 1986 zoveel en intensief hun bijdragen hebben geleverd in de voorbereiding van Het Muziektheater. Meer nog dan in de grote hoeveelheid - op den duur bijna dagelijks - werk, dat door hen met ons daarvoor werd verricht, heeft indruk op ons gemaakt hun bezieling en hartelijke collegialiteit waarmee zij zich steeds ingezet hebben voor het voor ons allen zo uitdagende perspectief: de gezamenlijke ingebruikneming van het nieuwe tehuis voor ons en ons publiek.

Na de wisseling in het intendantschap ontstond een deels ook publiek gevoerde discussie. Inzet daarbij waren de bruikbaarheid van de gezamenlijk voor de interimperiode overeengekomen beheersstructuur en de door ons steeds voorgestane gezamenlijke verantwoordelijkheden van DNO, MT en HNB, voor een zo optimaal mogelijke totaal-bespeling van het MT.

Daarvan is zowel binnen de Directieraad, als ook in de z.g. Gecombineerde Overlegvergaderingen met de drie Ondernemingsraden veel discussie gevoerd. Het nog altijd achterwege blijven van benoeming door de overheden van een Raad van Toezicht werd eens te meer als een tekortkoming door ons ervaren.

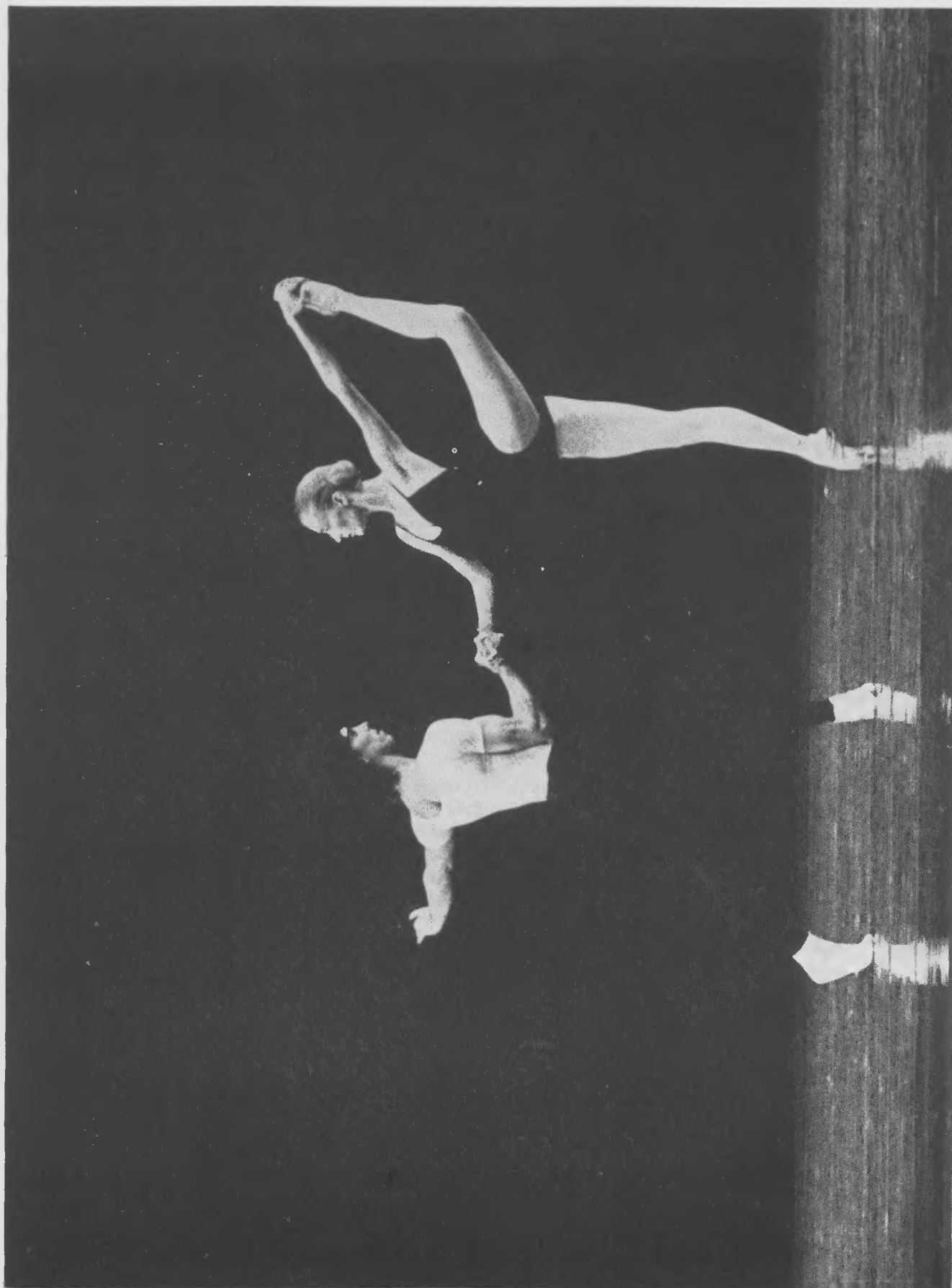
Op vrijdag 14 november trad één van de vier verschillen in visie acuut naar buiten. Een, daags tevoren in de Directieraad niet tot definitieve afhandeling gekomen concreet planningsvraagstuk werd van de kant van de Opera publiek gemaakt, hetwelk leidde tot inschakeling van de beide overheden. Onze reactie tegenover pers en televisie beklemtoonde vooral het gezamenlijke karakter van de, m.n. voor planning, op ons genomen verantwoordelijkheden. De overheden deelden die mening en verwezen de planningsproblematiek, met zijn concrete aanleiding, terug naar de Directieraad. De repercussies, die uit één en ander zouden kunnen voortvloeien voor de langere-termijn-structuur voor Het Muziektheaterbeheer, leidden tot verzoeken van subsidiënten aan de drie Stichtingsbesturen om hun opinies daarover op korte termijn bij hen in te dienen. Aan dat verzoek is door ons en de andere betrokkenen voldaan.

Niet ontkend kan worden dat deze gebeurtenissen niet bevorderlijk zijn geweest voor het beeld dat het Muziektheater en zijn beide vaste bespelers bij een breed publiek oproepen. Een aangelegenheid, waaraan door ons in de voorafgaande jaren, en ook thans, groot belang wordt toegekend. Alhoewel niet meer vallend binnen de verslagperiode, brengen wij op deze plaats, anticiperend op ons 1987-verslag, toch graag tot uiting dat intensief werk aan de planningsvraagstukken in de periode december 1986 - maart 1987 inmiddels tot zodanige resultaten heeft geleid dat een gegrond optimisme voor het bestendigen van goede samenwerkingsverhoudingen zeker op zijn plaats is.

De serie onderstreepte o.i. de juistheid van onze visie dat het gebruikmaken van kleinere ensembles voor incidentele producties zeer aantrekkelijk kan zijn; voor het inzetten ervan op structurele wijze (m.n. voor repertoire, dat als onderdeel van een samengesteld programma, in reprise gegeven moet kunnen worden), kan het niet functioneren. Een klein ensemble (piano-trio) begeleidde - con amore - één van de werken in ons Workshop-project. Solistisch trad op, beide malen met het Nederlands Balletorkest: de violiste Vera Beths, in respectievelijk de balletten Corps en Opening, beide van Hans van Manen. Vanuit het Nederlands Balletorkest zelf werden de viool-soli in het beperkte aantal voorstellingen in de maand juli van Concerto barocco uitgevoerd. Onze parttime pianist Derk Pik begeleidde zowel de Bartók-piano-partij in het ballet Rhythme en klank, als in Sarcasmen in Reggio Emilia.

d. Orkestenbeleid van de overheid

De in ons vorig verslag geuite teleurstelling over het toen nog niet bekend zijn van de standpunten van de Minister van WVC over de aanbeveling van de Commissie van Royen, respectievelijk vanuit het rapport-Heuwekemeijer is - men zou haast kunnen zeggen - nog te voorbarig geweest. Ook op dit tijdstip zijn die standpunten nog volstrekt niet, al was het slechts in hoofdlijnen, bij de betrokken balletgezelschappen en orkesten bekend. Wij onthouden ons dan ook maar van het opnieuw schetsen van de mate, waarin daaruit sterke belemmeringen voortvloeien voor het verantwoord voeren van planningsoverleg op langere termijn. Na bekend worden van het Ministerieel standpunt gaan wij daarop - in dit en andere kaders - verder in. Dat geldt tevens voor de door de heer Heuwekemeijer begin 1986 gedane interessante deel-aanbevelingen voor koorbegeleidingen bij balletvoorstellingen.

Agon met Clint Farha en Valerie Valentine

11. TELEVISIE

In 1986 kwam een lang verbeide wending in de tot moedeloosheid stemmende impasse Dans-televisie, waarmee ons gezelschap de laatste jaren was geconfronteerd. Allereerst vond de uitzending plaats van het, grotendeels in 1985 opgenomen, werk van Hans van Manen 'On show'. Een naar het televisie-medium toe geredigeerde weergave van een vijftal korte werken, respectievelijk fragmenten daarvan, waarin choreograaf, televisieregisseur en tekstschrijver een interessante dimensie-verruiming van de kwaliteiten-op-het-toneel van die Van Manen-repertoire-onderdelen wisten toe te voegen. Van zeer veel belang was uiteraard de rechtstreekse uitzending op 23 september van de integrale openingsvoorstelling van Het Muziektheater, waaraan Het Nationale Ballet met Toer van Schayks 'Zoals Orpheus' deelnam. Aan die uitzending gingen spanningsvolle weken, met intensief overleg over de te verkrijgen medewerking van de begeleidende orkestmusici, vooraf, waarop wij hieronder afzonderlijk ingaan. De uitzending op 23 september zelf bevatte naast de uitgevoerde opera Ithaka en Van Schayk's ballet voor actualiteiten met betrekking tot de openingsmanifestatie zelf, interviews en - alleszins instructief voor het kijkend publiek - het pauze-changement op de vier toneelgedeelten in het toneelhuis. Verheugend was uiteraard ook dat, na jaren parlementaire discussies en ook door ons mee beïnvloede opinievorming daarbuiten, het besluit viel tot instelling van een Derde Televisienet. Ook al stonden bij het afsluiten van het verslagjaar de invoeringsdatum noch de meer precieze programmeringsuitgangspunten vast, aan te nemen valt dat de presentatie van Nederlandse cultuur op het televisiescherm een grotere regelmaat zal kunnen verkrijgen, dan lang het geval is geweest.

De opname/uitzending van 'Zoals Orpheus' met 31 dansers was - na de opname in juli 1981 van The sleeping beauty in de Stadsschouwburg Amsterdam - de eerste opname van een ballet uit ons repertoire, die niet in een televisiestudio plaatsvond. Met live uit te zenden voorstellingen hadden wij zelfs tot dan toe nog geen enkele ervaring opgedaan. Zulk een live-opname-uitzending scheidt bijzondere problemen, o.m.:

- artistieke
- technische
- muzikale.

Als artistiek op te lossen probleem geldt in zulk een situatie primair die van de relatie tussen televisie-regisseur en choreograaf. De visie, die de TV-regisseur bijvoorbeeld ten aanzien van cameravoering aan de dag legt, leidt tot beeldselecties die het naar het TV-scherm kijkend publiek een ander beeld bieden dan de toeschouwer in de zaal. Elke keuze voor een accent impliceert daarbij ook een keuze ten aanzien van een niet-tonen van een ander, zich op datzelfde moment op het toneel afspelend onderdeel van het ballet. Bij een studio-opname kunnen TV-regisseur en choreograaf tevoren, tijdens de opnamen en m.n. nadien bij de montage, tot een positief compromis komen ten aanzien

van de te verrichten keuzes. Bij live-opnamen van een voorstelling - en zeker wanneer zoals in dit geval die voorstelling een première van dat werk betreft, waarbij de aandacht van de choreograaf sterker op de voorstelling zelf dan op de TV-registratie gericht is - bestaat in feite alleen de vooraf-mogelijkheid. Bij die voorbereiding speelden dan in dat geval bovendien nog de extreem korte tijdsperiodes die, verspreid, voor technische TV-voorbereiding beschikbaar waren. Dit laatste gezien de, in dezelfde weken plaatsvindende, toneelrepetities voor alle andere openingsmanifestaties.

Een algemeen technisch probleem bij een live-uitzending van een (ballet-)voorstelling ligt bovendien in de uiteenlopende eisen en belangen, die gelden voor belichting en camera-opstelling in de zaal. De behoefte van het TV-regieteam voor een ruime mate van licht kan - en deed dat ook volop in dit geval! - conflicteren met de belichtingseisen van choreograaf, decorontwerper en lichtontwerper.

In de aanloopmaanden vòòr 23 september leek m.n. dat belangenconflict met de regisseur van het operadeel van de voorstelling lange tijd een beslissend struikelblok te vormen. Concessies naar beide zijden hebben uiteindelijk de opname kunnen redden, maar een algeheel voldaan gevoel zullen Jop Pannekoek (NOS), noch Franz Marijnen (DNO), noch Toer van Schayk gehad hebben.

Deze problematiek zal zich - en dat vormt één van de redenen om in dit verslag hieraan aandacht te geven - ook bij toekomstige opnamen vanuit Het Muziektheater blijven voordoen. Weliswaar kan dan, bij de keuze van het op te nemen werk rekening worden gehouden met het feit of het een werk geldt, waarvoor deze problemen een grotere, respectievelijk een kleinere hinderpaal vormen - het blijft niettemin belangrijk dat veel choreografen een voorkeur zullen behouden voor de door hen artistiek veel beter controleerbare opnamemogelijkheden in een televisiestudio. De grootste praktische problemen deden zich vòòr 23 september echter voor ten aanzien van de te verlenen orkestbegeleiding. Daarbij speelde nog de dimensie-vergrotende complicatie, dat in die voorstelling het opera- en balletgedeelte door twee verschillende orkesten begeleid werden. Ook hier is de studio-opname eenvoudiger van opzet. In vrijwel alle gevallen kan bij zulk een type opname gebruik gemaakt worden van tevoren vastgelegde muziek, die - bij het veelvuldig overdoen van bepaalde opnamen - steeds herhaald kan worden afgespeeld en die in de montage tot een goede geluid-beeld-synthese geleid kan worden. De TV-producenten, bij dit type opnamen steeds verantwoordelijk voor de financiële aspecten van de muziekinbreng, hebben daarbij standaardoplossingen voor de weergave-rechten beschikbaar.

Bij een live-opname stellen echter - en zeker vóòr 23 september - de begeleidende musici, c.q. hun belangbehartigende organisaties, eisen aan het verlenen van toestemming voor gebruikmaking van hun muzikale prestatie. Uiteraard geldt dat ook voor de dansers, doch daarvoor is in Nederland de voor alle gezelschappen geldende regel (totstand gebracht in overleg met de werknemersorganisatie):

- de dansers hebben een contractuele verplichting tot medewerking aan een door het gezelschap, waarbij zij gecontracteerd zijn, af te sluiten televisieproductie-contract;
- zulks tegen een vaststaand tarief, waarbij niet de rang of salaris-hoogte van de dansers een relevant gegeven is, maar wèl: lengte van het werk, althans van de duur, waarop de danser zelf in beeld is, en eveneens: uitzendingsgebruik dat daarvan in binnen- en/of buitenland wordt gemaakt.

Die tarieven vormen een vergoeding voor de quasi-auteursrechtelijke aanspraken ('droits-voisins') die de uitvoerende kunstenaar bij gebruikmaking van zijn intellectueel eigendomsrecht geldend kan doen maken. Zij vormen geen loon voor verrichte arbeid: daarvoor is immers in de arbeidsovereenkomst voorzien, terwijl de medewerking aan de televisie-opnamen binnen werktijd en in het kader van de werkzaamheden uit die arbeidsovereenkomst plaatsvindt.

Voor musici geldt zulk een algemene tariefregel zeker niet onverkort; bovendien bestaan varianten per C.A.O. per afzonderlijk orkest. Rond de uitzending van 23 september stelden de werknemersorganisaties, die de musici vertegenwoordigen zich op het standpunt dat:

- niet de arbeidsverhouding kunstinstelling-musicus het deze medewerking regelende kader behoort te zijn, doch de relatie televisie-producent-musicus;
- en dat de door de NOS daarvoor te betalen honorering niet op grond van een droit voisin, maar op basis van een extra geleverde arbeidsprestatie dient plaats te vinden.

De finesses van deze onderhandelingen, en het daaruit voortvloeiende vervolgoverleg, gaan in feite het kader van dit verslag te buiten: zij raken immers meer de arbeidsvoorwaarden binnen de orkesten, dan binnen de balletgezelschappen. Daar komt bij dat de vakbonden, aandringend op het totstandbrengen van een z.g. raamovereenkomst tussen de televisie-zendgemachtigden enerzijds en henzelf als musici-vertegenwoordigers anderzijds, wel erkend hebben dat een reeds afgesloten rechtstreekse regeling voor een gehele branche - zoals tussen de NOS en de 9 dansgezelschappen - eerbiediging verdient en prevaleert boven mogelijk nog tot stand te brengen raamovereenkomstafspraken. Wij memoreren niettemin deze problematiek, omdat de opstelling van de vakbonden sedert 23 september risico's inhoudt voor een slechts beperktere mogelijkheid voor het opnemen van (live)producties vanuit Het Muziektheater zelf. Daarmee zou, juist op het tijdstip van nabije ingebruikneming van het Derde Televisienet, de opnamemogelijkheden voor opera- en balletproducties vanuit Het Muziektheater, verkleind gaan worden. Waar de Minister van WVC in dezen niet alleen voorstander is van een ruime benutting van de media voor een brede uitstraling van podiumkunstpresentaties, en zich eveneens meer dan eens een tegenstander heeft betoond van 'dubbele betaling van de op één en hetzelfde moment te leveren arbeidsprestatie', zal wellicht de Tweede Kamer in dezen een laatste woord hebben. Wij doelen daarbij op de wettelijke regeling van hetgeen in Nederland als 'droit voisin' in de zin van het daartoe destijds gesloten Verdrag van Rome zal moeten worden aangemerkt.

Hoe deze ontwikkeling ook verloopt, wij vertrouwen erop dat de ruimere zendtijd voor Culturele Programma's in de nabije toekomst - in elk geval via balletregistraties in televisiestudio's - weer een opgaande lijn kan verkrijgen.

12. MARKETING EN PUBLICITEIT

In ons verslag over 1985 zijn wij uitgebreid ingegaan op de plannen, die door Het Nationale Ballet, in samenspraak met De Nederlandse Opera en Het Muziektheater, waren ontwikkeld ten aanzien van het te voeren marketingbeleid.

Dit beleid, door de Werkgroep Publiciteit Muziektheater in 1985 o.a. neergelegd in de nota 'Grondverf voor een gekleurd Muziektheater', was in belangrijke mate gebaseerd op de, in de jaren 1983-1985 verrichte marktonderzoeken.

In het verslagjaar 1986 werd door het Bureau Intomart Qualitatief, in opdracht van Het Nationale Ballet, een aanvullend marktonderzoek verricht onder het publiek dat de Nationale Ballet-productie Bacchanten in Theater Carré bezocht. De profielschets van dit onderzochte balletpubliek toonde grote overeenkomsten met de resultaten van eerdere marktonderzoeken, met dien verstande dat bij het Bacchantenpubliek grotere extremen vielen waar te nemen ten aanzien van zaken als uitgaansgedrag, mediagebruik en sociaal/economische achtergrond. Dit marktonderzoek bevestigde daarmee in grote lijnen de uitgangspunten voor het eerder opgestelde marketingbeleid, waarvan wij hieronder een aantal aspecten toelichten.

Gesteld voor de opgave om in Het Muziektheater een verdubbelde hoeveelheid publiek aan te trekken ten opzichte van de Stadsschouwburgperiode, is in een tweesparenbeleid aandacht besteed aan zowel marktverdieping als marktverbreding. De marktverdieping richtte zich met name op het reeds bereikte, en veelal trouwe Nationale Balletpubliek, waarvan de abonenthouders een substantieel onderdeel uitmaken. Uit de resultaten van de succesvolle abonentencampagne voor ons eerste Muziektheaterseizoen kan worden afgeleid dat de informatievoorziening over de verhuizing naar Het Muziektheater bij dit marktsegment effectvol is geweest. Het door abonenthouders bezette aantal stoelen is, op jaarbasis bijna 25%, (hetgeen betekent dat 75% van de bezette stoelen het resultaat is van 'losse verkoop!').

In het kader van de marktverbreding is veel aandacht besteed aan de werving van nieuwe publieksgroepen. Bij deze campagnes, waarbij de nieuwswaarde van Het Muziektheater als nouveauté uitgebreid is benut, is de spreiding van publiciteitsmateriaal landelijk gericht geweest, onder meer door middel van televisie, direct mailing en omvangrijke advertentiecampagnes in landelijke dagbladen. Uit het feit, dat nagenoeg alle in het verslagjaar vallende Muziektheatervoorstellingen uitverkocht waren, mag voorzichtig worden afgeleid dat de op nieuw publiek gerichte campagnes hun vruchten hebben afgeworpen. Een door Het Nationale Ballet, De Nederlandse Opera en Het Muziektheater gehouden marktonderzoek naar met name de antecedenten van dit nieuwe publiek zal in ons verslag over het kalenderjaar 1987 worden toegelicht.

De door de landelijke publiciteit gegenereerde buitengewoon grote hoeveelheid 'free publicity' rondom de opening van Het Muziektheater heeft - mede door de in het algemeen constructieve toon - ongetwijfeld bijgedragen tot het aantrekken van nieuwe publieksgroepen.

De, door Intomart gehouden, landelijk representatieve onderzoeken onder Nederlanders van 18 jaar en ouder naar de naamsbekendheid van Het Nationale Ballet lieten in één jaar tijd een stijging zien van 15,7% naar 20,8%. Binnen bepaalde publiekssegmenten (sociale klasse A en B-boven) liep de naamsbekendheid zelfs op tot 32%.

In zowel de opzet van ons marketingbeleid als de uitvoering ervan hebben wij in dit verslagjaar meer dan voorheen gebruik gemaakt van de diensten van ons reclamebureau BBK en van de automatiseringsdiensten van het Amsterdams Uit Buro.

Uit de in 'Grondverf' voorgenomen samenwerkingsprojecten met De Nederlandse Opera en Het Muziektheater, werden er enkele wel en enkele niet gerealiseerd. Het meest succesvol was de gezamenlijke publicitaire openingscampagne, waarvoor de beide subsidiërende overheden aan de drie partner-organisaties een eenmalig budget van totaal f. 900.000,-- ter beschikking hadden gesteld.

Tot de onder deze gezamenlijke openingscampagne vallende activiteiten behoren een STER-televisiespot in de maanden april tot en met september (een primeur binnen de Nederlandse theaterwereld!), een in groot Amsterdam huis-aan-huis verspreide Muziektheaterfolder in een oplage van 500.000, busreclame, een landelijke advertentiecampagne, substantiële participatie in de eerste Uitmarkt aan de Amstel en een uitgebreide serie affiches met slogans als 'Waar zit Amsterdam' vanaf 23 september?', 'Voor f. 15,-- zit u vorstelijk aan de Amstel', 'De Russen komen in oktober', 'U komt ogen en oren tekort' en '1600 fauteuils staan voor u klaar'. Sloganaffiches die alle eindigen met de pay-off 'Natuurlijk in het Muziektheater!'.

Een tweede, met succes gerealiseerd samenwerkingsproject met De Nederlandse Opera en Het Muziektheater betreft de gezamenlijke Muziektheateragenda, een folder die maandelijks in een oplage van 110.000 wordt verspreid.

De faciliteiten van het gezamenlijke geautomatiseerde bespreekbureau van Het Muziektheater werden, vergeleken met de Stadsschouwburg-situatie, aanzienlijk verruimd, een service die nog een extra dimensie kreeg door de totstandkoming van Kassadienst Nederland B.V.

Voor Het Nationale Ballet, De Nederlandse Opera en Het Muziektheater werden door ontwerper Gijsbert Dijker en van Total Design nieuwe huisstijlen ontworpen. Drie ontwerpen die de autonomie van de drie afzonderlijke organisaties onderstreepten en die bovendien de gezamenlijkheid vormgaven. Tot onze spijt heeft De Nederlandse Opera dit ontwerp echter niet meer in gebruik, omdat de eigen identiteit van de opera er - bij nader inzien van die instelling - onvoldoende mee tot zijn recht zou komen.

Serenade met Joanne Zimmerman en (liggend) Alexandra Radius

Zowel Het Muziektheater als Het Nationale Ballet hebben echter voortgang gegeven aan het toepassen van de, door Total Design ontworpen, huisstijl.

Nog een ander, voorgenomen samenwerkingsproject, de educatieve dienst, kon evenmin gerealiseerd worden. Budgetbeperkingen zijn hiervan de enige oorzaak. Aan de oprichting van een educatieve dienst blijven wij echter een hoge prioriteit toekennen en wij zullen er dan ook naar streven om op termijn de middelen voor een dergelijke dienst te vinden. Een laatste niet gerealiseerd samenwerkingsproject betreft de internationaal te voeren publiciteit voor Het Nationale Ballet, De Nederlandse Opera en Het Muziektheater. Een door gebrek aan middelen niet gerealiseerd project, dat slechts marginaal werd gecompenseerd in de vorm van free publicity die via de, door de 3 partners en de NBT/VVV uitgenodigde internationale pers tot stand kwam.

Vermeldenswaard tenslotte is, dat de (inmiddels landelijk geworden) Stichting Vrienden van Het Nationale Ballet een verdergaande ontwikkeling doormaakte, zowel wat het artikel aangesloten 'leden' (ruim 1.500) betreft, als wat de hoeveelheid ontwikkelde activiteiten aangaat.

In ons vorig verslag hebben wij toegelicht dat de materiële kosten voor het marketingbeleid van Het Nationale Ballet werden begroot op 1,6 miljoen voor een volledig Muziektheaterseizoen. De diverse bezuinigingsronden hebben uiteindelijk geleid tot een structureel marketingbudget van f. 1,25 miljoen met ingang van het kalenderjaar 1987. Met het kalenderjaar 1986, waarin slechts voor een 4-maands-periode de publiciteitsproductie volgens de nieuwe Muziektheaterschaal verliep, was een totaal bedrag van f. 8,5 ton gemoeid. De in ons vorig verslag voorziene uitbreiding van personeel op de afdeling Planning en Marketing van 4 tot 6 $\frac{2}{3}$ formatieplaats bleef, als gevolg van budgetbeperkingen, beperkt tot een verhoging van 4 tot 5 $\frac{2}{3}$ formatieplaats.

13. SOCIALE AANGELEGENHEDEN

In ons 1985-verslag noemden wij een drietal onderwerpen, die in het daaropvolgende verslag nader inhoudelijk aan de orde zouden komen. Vandaar dat hieronder achtereenvolgens aandacht wordt besteed aan:

- omscholingsregeling dansers,
- CAO technici Muziektheater,
- arbeidsomstandigheden dansers in Het Muziektheater.

Omscholingsregeling.

Deze regeling, als vorig jaar door ons toegelicht, beheerd door een afzonderlijk fonds met een paritair samengesteld bestuur, trad per 1 september 1986 in werking. Op datzelfde tijdstip werd ook de voor Nationale Ballet-dansers geldende Overgangsregeling van kracht. Deze geeft hun 4 jaar lang het keuzerecht om hetzij de voordien geldende Afvloeiingsregelingsuitkeringen aan te vragen, dan wel een beroep te doen op de voorzieningen van het Omscholingsfonds. Zulks al naar gelang hun individuele arbeidsverleden en toekomstambities. Van de twee in 1986 hun loopbaan bij ons beëindigende dansers, die dat recht hadden, bracht één haar keuze uit op onze eigen regeling, de ander op de nieuwe voor de gehele dansbranche geldende regeling. Het lag voor de hand dat de nieuw van kracht wordende omscholingsregeling vooral attractief zou blijken te zijn voor dansers van het merendeel van de andere dansgezelschappen in ons land, waar tot dusverre nog geen enkele structurele voorziening voor zulk een situatie voorhanden was. Het is op dit tijdstip nog te vroeg om al een beschouwing met een meer evaluerende pretentie over het functioneren van de omscholingsregeling te kunnen geven. Wij signaleren slechts een drietal veel aandacht en nog een definitieve oplossing behoevende punten, t.w.:

- structurele voeding van het fonds (mede) door de overheid: vooralsnog is, ondanks een brede aan drang van de Tweede Kamer, door de Minister van WVC geen toezegging gedaan om - naast werkgevers en werknemers - jaarlijks een bijdrage in het omscholingsfonds te storten: bij gebreke daarvan kan op den duur fondsuitputting dreigen;
- partiële CAO inzake premieheffing: tussen werkgevers en werknemers is al geruime tijd geleden overeenstemming bereikt over de wijze, waarop de aanwijzing van het Ministerie van WVC dat werkgevers en werknemers tezamen aan de middelen van het fonds zouden moeten bijdragen, zou moeten worden gerealiseerd; daartoe is een partiële CAO met betrekking tot de premieheffing afgesloten; curieus is thans dat het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid zijn goedkeuring aan die CAO heeft onthouden met aanvoering van het motief dat het werkgeversdeel niet uit de (o.i. primair voor werknemers bestemde!) loonruimte gefinancierd wordt, maar uit de algemene bedrijfsvoering van de werkgever, hetgeen zou leiden tot een verlaging van het z.g. 'voorzieningen-niveau';

- de aansluiting, vooral in de praktische toepassing, op de uitvoeringspraktijk van de sociale verzekeringsinstanties; aangezien de omscholingsuitkeringen complementair op de sociale verzekeringsuitkeringen komen, dienen omscholingsuitkeringsgerechtigde ex-dansers een groot aantal formaliteiten na te leven ten aanzien van hun beschikbaarheid voor werkaanbod via het Gewestelijk Arbeidsbureau; het is duidelijk dat een stringente toepassing van die eisen in conflict kan komen met een optimale inzet van de betrokkene voor zijn omscholingsperspectief; de recent ingevoerde stelselherziening voor het sociale verzekeringswezen met o.m. een niet in ons voordeel uitvallende toepassing van de z.g. Referte-eis compliceert deze materie nog verder.

CAO-technici Muziektheater

Deze CAO trad op 1 augustus 1986 in werking en is - in zijn toepassing voor functie-indeling, salariëring, werktijden, secundaire arbeidsvoorwaarden e.d. - ten volle van kracht voor de door ons bij de Stichting Het Muziektheater gedetacheerde medewerkers. Dit laatste betreft: toneeltechnici, kostuumatelier-personeel en kleedsters, voorstellings- en productieleders. De reden om de detacheringsconstructie te kiezen, zijn in hoofdzaak geweest:

- het behouden van de mogelijkheid om, na afloop van de periode voor de z.g. Interimstructuur van Het Muziektheater, desgewenst weer tot ontvlechting van deze geïntegreerde organisatie te komen;
- vermijden thans van een achteraf wellicht nodeloos blijvende pensioenbreuk.

De inhoud van de CAO grijpt sterk in in de tot dusverre voor onze technici gegolden hebbende arbeidssituatie en -voorwaarden. Wij noemen o.m.:

- functie-uitoefening op een voor ieder aangegeven en verder ontwikkelde specialistische basis (bijvoorbeeld licht - toneeltechniek - audiovisuele dienst - requisieten - onderhoud - productie etc.) in plaats van de tot dan toe bij Het Nationale Ballet en vele andere Nederlandse podiumkunstinstituten gehanteerde generalisten-basis;
- zoveel mogelijk indeling in ploegen, zodat m.n. de kadermedewerkers steeds productie-gebonden werken (men verzorgt niet de ene avond het licht voor Opera A, en de volgende dag voor Ballet B);
- limitering van de arbeidstijden per dag, per week, per maand, per jaar (tot dusverre onvermijdelijk gebleken discrepanties met de Arbeidswet worden nu vermeden);
- invoering van een 38-urige werkweek, met compensatie voor overwerk (dit laatste is in de Nederlandse Theaterwereld nagenoeg een novum).

De hantering van deze CAO biedt de meer dan 200 daaronder vallende medewerkers een beter sociaal voetstuk dan de meeste van hen tot dusverre ter beschikking stond. De hantering ervan in de praktijk vertoont,

- met enerzijds een ambitieuze productie- en voorstellingenplanning van alle bij de programmering van Het Muziektheater betrokken instellingen,
- en anderzijds de noodzaak van het op elkaar afstemmen van onderling uiteenlopende werktijden van bijv. dansers, orkestmusici, theatertechnici en verdere medewerkers voor bijv. generale-repetities overdag, aspecten van het oplossen van de kwadratuur van de cirkel. Verdere detaillering van dit onderwerp gaat ons jaarverslagkader te buiten.

Arbeidsomstandigheden dansers in Het Muziektheater

De primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden van onze dansers ondergingen in het verslagjaar geen andere wijzigingen dan een voor hen gunstige verlaging van het percentage van hun premie-bijdrage voor het Pensioenfonds voor het Balletwezen. Een netto-voordeel dat uiteraard ook onze overige medewerkers genoten. Voor wat betreft de arbeidsomstandigheden verdient zeker opmerking de grote kwaliteitswinst, niet alleen in studio-accommodatie, maar vooral in klederkameroutillage. De aldaar aan ieder ter beschikking staande ruimte voor omkleden naar en van trainingskleding, berging en sanitair voldoen eindelijk aan hoge vergelijkingsmaatstaven.

Niet onvermeld willen wij echter laten de invloed die de Muziektheaterprogrammering - met compacte voorstellingsblokken en ruime repetitieperiodes, die niet voor voorstellingen gebruikt worden - op de artistieke kant van de uitoefening van het dansersberoep heeft. Wij hebben ervaren, en de Ondernemingsraad heeft niet nagelaten met klem daarvoor onze aandacht te vragen, dat rolbezettingskeuzes van choreografen per individuele danser, belangrijk grotere repertoire-inzet-verschillen kunnen opleveren dan vroeger golden. Voor een deel valt dat op te lossen via het door ons steeds al gehanteerde systeem van double- en triple-bezettingen, maar het is duidelijk dat spreiding van rolbezettingen binnen, in tijdsduur niet lange series uiteraard weer hun dansbeurtenverlagende repercussies hebben ten aanzien van eerste en tweede bezettingen. Meer structureel willen wij hieruit consequenties trekken voor een, ook voor ons landelijk spreidingsbeleid aantrekkelijke, ontwikkeling van een wat kleiner bezet programma, dat min of meer simultaan uitgebracht met een Muziektheaterproductie een verantwoorde vorm van werkverdeling mogelijk kan maken. Al in het najaar van 1987 zien wij daartoe mogelijkheden (zie ook hoofdstuk 6).

14. DIRECTIE OVERLEG DANSGEZELSCHAPPEN - LANDELIJK DANSBELEID

Aan de in vorige verslagen gegeven aandacht aan de bemoeienissen van het Directie Overleg Dansgezelschappen met m.n. het sociale terrein valt, voor wat betreft de positie van ons eigen gezelschap niet veel specifiek toe te voegen. De belangrijkste punten, t.w.

- voorbereidingen voor het in het leven roepen van een Pensioenfonds voor de gehele dans in Nederland,
- respectievelijk structureel maken van de arbeidsplaatsen, die in de afgelopen twee jaar gefinancierd werden uit het z.g. Arbeidsplaatsenplan voor de Dans,

waren uiteraard van veel wezenlijker belang voor de gezelschappen die, anders dan Het Nationale Ballet, tot dusverre nog niet over een pensioenvoorziening voor hun medewerkers beschikten, respectievelijk in de continuïteit van hun artistieke activiteiten veel directer afhankelijk zijn van het Arbeidsplaatsenplan.

Vermelding verdient echter dat - voor het eerst sedert de oprichting - van een doorbreken van de eenheid binnen het D.O.D. sprake was. Het Nederlands Dans Theater, geen genoegen nemend met een in zijn ogen niet gelijkwaardige behandeling door m.n. de Rijksoverheid van Het Nationale Ballet en zijn eigen gezelschap voor subsidie-verruiming in de nieuwe bewoningstheaters van die beide gezelschappen, trok daaruit een vergaande consequentie. Het lidmaatschap van het D.O.D. werd, zolang in de ogen van NDT geen sprake zou zijn van zulk een gelijkwaardige behandeling, opgeschort. Een besluit dat van onze kant diep wordt betreurd. Meer dan eens is door ons de gerechtvaardigheid van de claim van het NDT onderkend en naar buiten toe onderschreven. De belangrijkste teleurstelling aan die kant - de vorm van verontwaardiging aannemend - over het niet honoreren van die claim door de Minister van WVC wordt thans afgewenteld in de o.i. verkeerde richting van de zo nodige collegiale samenwerking. Dat het NDT, ook na amenderingen door de Tweede Kamer van de Rijksbegroting, die dat gezelschap direct en indirect 2 1/2 miljoen meer subsidiebasis oplevert, in zijn opschortingsverhouding volhardt, kan o.i. niet anders dan schade toebrengen aan de positie van de dans als geheel in ons land.

Landelijk Dansbeleid

Hierop aansluitend releveren wij de werkzaamheden en het in de aanvang van het vorig jaar uitgebrachte advies van de Commissie Dansbestel, naar zijn voorzitter ook wel de Commissie Reehorst genoemd, die in het voorjaar 1986 zijn advies publiceerde.

De Commissie weigerde allereerst zich neer te leggen bij de Ministeriële aanwijzing in zijn instellingsbesluit dat zijn aanbevelingen z.g. budgettair neutraal zouden moeten werken. De Commissie beargumenteerde dat een adequaat trekken van de consequenties - m.n. ook sociaal - van het mede door het Ministerie van WVC geëntameerde dansbeleid in Nederland zou moeten leiden tot een landelijke budgetverruiming van in totaal 12,5 miljoen gulden. Niet zonder (dubbele) betekenis luidde dan ook de titel van dit Advies Dansbestel 'Ruimte voor de Dans'. Met name deze aanbevelingen op het gebied van het arbeidsvoorwaardebeleid verkregen dan ook onze, en in feite aller, van harte instemming. Zij spreken overigens sterker voor de kleinere dansgezelschappen, waar de achterstands situatie ten opzichte van andere podiumkunsterreinen manifester is.

Het rapport - dat zich zelfs niet tot een samenvattende parafrasering in dit verslag leent - ging echter m.n. in op het landelijk Dansaanbod, met zijn spreidingsconsequenties en aanbevelingen voor taakwijzigingen per gezelschap. Dit laatste vooral gezien de effecten elders van de ingebruikneming van de Muziektheaters in respectievelijk Amsterdam en Den Haag.

Die aanbevelingen, al naar gelang gezelschappen in concreto hun bestaansbasis daardoor aangetast, erkend of uitgebreid zagen, leidden uiteraard tot sterk uiteenlopende commentaren. Dat laatste gold ook voor Het Nationale Ballet.

Met een beroep op onze verminderde mogelijkheid tot voorstellingen-spreiding na het betrekken van Het Muziektheater, beval de Commissie o.m. aan:

- (nog) sterkere concentratie van ons voorstellingenaanbod op Het Muziektheater,
- geen gevolg geven aan onze denkbeelden van het ontwikkelen van een kleiner reisprogramma, waarbij de Commissie een situatie voorziet van 'gebruik van restcapaciteit met een incidenteel karakter',
- overhevelen van de taak tot operabegeleiding vanuit HNB naar De Nederlandse Opera zelf,
- verminderen van het tableau van HNB met 24 dansers (daarbij zich beroepend op het feitelijk onjuiste argument dat HNB bij zijn oprichting in 1961 een tableau-uitbreiding van 24 dansers ten behoeve van de Opera zou hebben gekregen),
- overbrenging van het met deze tableau-inkrimping gemoeide aantal dansers naar middelgrote gezelschappen, die spreidingstaken zouden dienen over te nemen.

Reeds bij de presentatie van het rapport is onzerzijds, bij monde van de zakelijk leider, gewezen op de onjuistheden in deze gedachten-gangen van de Commissie.

De Commissie is allereerst voorbijgegaan aan de feitelijke tableau-inkrimping, die door onszelf geëntameerd is, bij het niet-claimen van tableau-uitbreiding voor de zoveel grotere toneelmaten van Het Muziektheater. Zulks terwijl voor bijvoorbeeld de orkestbezettingen, operakoor, en het leeuwendeel van de technische en andere ondersteunende diensten dat wèl noodzakelijk is gebleken en ook door de Overheid is gefiatteerd. Zelf hebben wij gesteld de kwalitatief bredere dansersinzet te moeten kunnen opvangen door een, via de efficiëntere behuizing, vooral ook voor de opera-samenwerking, effectiever repetitie- en castingsbeleid. Overhevelen van de balletinbreng naar de Opera zelf zou overigens slechts een verleggen van het probleem, en wel met kostbaarder consequenties, meebrengen. Hoofdbezwaar blijft echter dat met een ruim 27% (!) inkrimping van het tableau het grote avondvullende repertoire, dat wij als enig gezelschap in Nederland qua dansersbezettingen kunnen uitvoeren, al niet meer op Stadsschouwburg-formaat, laat staan op dat van Het Muziektheater zou kunnen worden uitgevoerd. Voor het overige zou het een essentiële bezettingsbeperking voor onze eigen choreografen - m.n. voor Rudi van Dantzig met zijn groot bezette werken - inhouden.

Wij verwachten dan ook niet dat de Minister dit type aanbevelingen zal overnemen.

15. HUISVESTING

De aanvechting bestond om het onderwerp Huisvesting ditmaal als eerste hoofdstuk van dit verslag aan de orde te stellen. Nooit was voor dezen immers dit punt voor onze gezelschapsfunctionering van zo fundamentele betekenis. De datum van 21 april 1986 - de dag van de verhuizing van het Leidseplein naar het Waterlooplein - is nauwelijks van minder gewicht dan die van de 23e september 1986, waarop Het Muziektheater voor het publiek door ons en De Nederlandse Opera in gebruik genomen werd. Aan de concrete verbouwingen, die de nieuwe accommodatie ons m.n. ook 'achter de schermen' biedt, besteedden wij in ons 1985-verslag al aandacht. De betekenis, die Het Muziektheater als werkruimte voor Het Nationale Ballet heeft, is in vele voorgaande beschouwingen en jaarverslagen door ons omstandig benadrukt. In dit hoofdstuk bepalen wij ons dan ditmaal ook tot een feitelijk verslag van hetgeen zich rond de ingebruikneming van het nieuwe gebouw voor ons gezelschap heeft afgespeeld.

In het steeds verder zich intensiverende overleg van de Directieraad-MT met de Gemeente Amsterdam is gedurende het seizoen 1985/86 steeds centraler komen te staan de urgentie van de tijdige oplevering van het gebouw. Met als meest wezenlijke punt: de overdracht van het toneel en de daarbij behorende technische installaties. De 14e maart was daarvoor van de kant van de bespelers als best verantwoorde tijdstip tegenover de bouwers en de opdrachtgever gesteld; wilde althans sprake zijn van een correcte inregeling van de apparatuur en vooral ook van: opleiding op die apparatuur van het technisch personeel. Wij hebben de indruk - ondanks al onze krachtige pleidooien daarvoor - die datum van 14 maart bij de bouwverantwoordelijken niet tot hetzelfde allesbeslissende aandachtspunt te hebben kunnen maken als bijvoorbeeld voor 23 september gold. Toen dan ook de eerste maanden van 1986 de planning herzien diende te worden - en de oplevering naar 25 april en daarna achtereenvolgens naar 2 juni en 21 juli moest worden doorgeschoven - hebben wij het Gemeentebestuur moeten berichten niet langer garant te kunnen staan voor een opening op 23 september. Daar kwam bij, dat m.n. van de kant van de Minister van WVC niet tijdig vòòr de verhuisdatum van 21 april een adequate reactie was ontvangen voor het honoreren van onze z.g. Start- en Inrichtingsbegroting. Zonder een verzekerd uitzicht op de minimaal daarvoor benodigde middelen mocht een daadwerkelijke verhuizing naar Het Muziektheater niet anders dan als hachelijk, in feite niet voor onze rekening te kunnen nemen, gedrag aangemerkt worden. Telegramwisseling met de Minister liet hem de uitdrukkelijke beslissing om van onze verhuizing - en dus: van opening op 23 september van Het Muziektheater - op 21 april af te zien. Die verantwoordelijkheid heeft hij niet willen nemen en onze verhuizing vond, in een voor de dansers weinig minder dan euforie-stemming, op de bewuste dag plaats.

Zeker was toen echter al dat de geplande proefvoorstellingen in juni niet langer gerealiseerd zouden kunnen worden. Kostbare en kwalitatief niet bevredigende oplossingen moesten gevonden worden om, alsnog in augustus en september, de voorbereidingsafroning tot stand te brengen die niet tot in voorstellingen voor het publiek zichtbare ongunstige effecten zou leiden. Daaraan was echter voorafgegaan een zeer principiële discussie in de eerste week van juli met de Wethouder Bouw Stadhuis Muziektheater (die zelf de vervolgbespreking, inmiddels als Staatssecretaris aanvankelijk voor Economische Zaken tot het Kabinet toegetreden, niet meer heeft afgerond). Die discussie was gericht op de beoordeling of vervolgf-afwerkingsarbeid op uiterlijk 21 juli zodanig zou kunnen zijn voltooid, dat uitvoering van de drie openings-programma's van Opera en Ballet tezamen mogelijk geacht moest worden. Eerst op 25 juli - buiten alle publiciteit, midden in de zomervakantie - is daarover het positieve besluit gevallen. Een besluit dat ons niettemin vrijwel het gehele openingsseizoen van Het Muziektheater blijft confronteren met de naweën van de vertragingen. De technische inconveniënten van de in een (te) hoog tempo ingebruik genomen toneelinstallaties leiden tot stappen, die zich eerst in 1987 manifesteren. Dan zal ook, naar te verwachten valt in de maand augustus, pas de definitieve technische oplevering van het gebouw plaatsvinden. Allesoverheersend blijft echter het gevoel van grote voldoening dat - met alle zorgen, die m.n. de beide overheden op financieel terrein in de 7 jaren van de bouwvoorbereiding continu hebben gekend - een outillage in gebruik genomen is, waaraan het unieke karakter niet ontzegd kan worden. Ook als zal langer dan wij hadden gehoopt nog van meerdere aanloopperikelen sprake zijn, de omvang van de tonelen, de allure van de publieksruimten, de repetitiefaciliteiten en de bewoningsaccommodatie, het blijft voor de meesten van ons de verwezenlijking van een droom. Het lijkt ons volop op zijn plaats om dit hoofdstuk af te sluiten met woorden van groot respect aan de opvolgende Amsterdamse Gemeentebesturen die het gebouw tot realiteit hebben gebracht en, last but not least, aan het adres van de beide architecten - Wilhelm Holzbauer en Cees Dam - wier namen voor de toekomst steeds aan dit gebouw verbonden zullen blijven.

16. FINANCIËLE SITUATIE

In ons 1985-verslag hadden wij - naast de gebruikelijke cijferpresentatie, met een daarop aansluitende toelichting - een afzonderlijk hoofdstuk opgenomen 'financiële situatie in Het Muziektheater'. Daarin was m.n. verwerkt hetgeen door de z.g. Commissie Batenburg aan aanbevelingen aan de Minister van WVC was gericht met betrekking tot onze subsidie-situatie voor de jaren 1986, resp. 1987 e.v. Ditmaal lijkt het ons raadzaam om allereerst te schetsen op welke wijze de overheden primair aan de hand van het advies-Batenburg, in 1986 over onze financiële situatie standpunten hebben ingenomen. Eerst aan de hand daarvan zijn onze financiële cijfers n.l. pas goed te lezen en te interpreteren. Eenmalig laten wij dan op de beide daaraan te wijden hoofdstukken een afzonderlijke paragraaf volgen, die ingaat op het budget dat wij, onder de naam Start- en Inrichtingsbegroting, ter beschikking hebben gehad om de incidentele overgangskosten in 1986 te kunnen bestrijden.

Standpunt van de Rijksoverheid

Een zeer belemmerende omstandigheid in onze financiële bedrijfsvoering is gelegen geweest in het feit dat de Rijksoverheid pas heel laat - medio 1986 ! - uitspraken heeft gedaan over onze subsidies over 1986 en 1987. Voor 1987 kwam daar bovendien nog de onzekerheid bij dat bij de Begrotingsbehandeling voor Cultuur in de Tweede Kamer in november (!) 1986 sprake was van een aantal amendementen, die in hun onderlinge samenhang de exploitaties van Het Nationale Ballet, van De Nederlandse Opera en van het Nederlands Dans Theater voor 1987 en volgende jaren zeer direct zouden kunnen beïnvloeden. Gelukkig zijn, bij het overleg daarover in de verschillende fracties, zodanige inzichten naar voren gekomen dat bij de uiteindelijke stemmingen geen voor onszelf nadelige amendementen zijn aangenomen. Wij vermelden het niettemin hier, omdat er eens te meer door wordt aangegeven hoezeer wij praktisch het gehele kalenderjaar 1986 in onzekerheden hebben verkeerd, die voor ons van beslissende betekenis zouden kunnen blijken te zijn.

Bij het releveren van het standpunt van de Rijksoverheid melden wij allereerst dat korte tijd nog sprake is geweest van het op geen enkele wijze door het Ministerie van WVC aanpassen van ons subsidie-totaal. Dat vooruitzicht bracht in de periode maart-april bestuur en leiding van ons gezelschap tot de enige daaruit te trekken consequentie: alsnog - hoe absurd in feite ook - afzien van het verhuizen naar, en het gaan bespelen van, Het Muziektheater. Op de financiële 1985-basis zou o.i. namelijk geen ander programmeringsbeleid dan op basis van de Stadsschouwburg-situatie gevoerd kunnen worden. Die houding hebben wij gelukkig slechts enkele weken behoeven in te nemen, omdat de Minister van WVC op zijn voornemen terugkwam, zij het dat hij in zijn toezeggingen de aanbevelingen van de Commissie Batenburg allerm minst bleek te willen (kunnen) volgen. Voor onze subsidie-basis voor 1986 had dat belangrijke, voor die voor 1987 zeer ingrijpende gevolgen.

7e Symfonie met links Jane Lord en rechts Jeanette Vondersaar

Het Ministerie verlangde n.l. in april van ons een opgave van alle op dat moment door ons voor 1986 reeds onherroepelijk aangegane verplichtingen, met daarin verwerkt de reeds gerealiseerde 'meevallers' van de begin-maanden van dat jaar (bijv. recette-boeking Bacchanten Carré, resp. één productie in februari of maart minder dan begroot - etc.). Op die basis kregen wij alsnog een subsidietoezegging, inclusief de z.g. Herstructurering Dansers-salarissen, gebaseerd op een totaal exploitatie-tekort ad f. 12.476.552,--.

Met dat bedrag 'viel te leven', gezien o.m. de omstandigheden:

- dat in de eerste helft van het jaar al een aantal maatregelen tot bijna extreme versobering in onze artistieke en zakelijke bedrijfsvoering was genomen, dat een scherpe kostenbewaking mogelijk maakte,
- al vast stond dat de kostbaarste 1986-productie - het openingsballet Van Dantzig-Meijering - niet in september 1986 maar eerst in juni 1987 zou worden uitgevoerd,
- de eerste tekenen voor hogere inkomsten in Het Muziektheater (zoals bijv. abonnementen-inschrijvingen, e.d.) meer optimisme wettigden,
- collegiale afspraken gemaakt bleken te kunnen worden met de Directie Technische Organisatie Muziektheater over het verschuiven van tijdstippen, van waaraf bepaalde dienstverleningen, e.d. aan ons doorbelast zouden worden (m.n. latere aanstellingen).

De aldus toch in 1986 beschikbare financiële bewegingsvrijheid zou naar onze mening volop mee benut moeten worden om de veel dreigender situatie voor 1987 het hoofd te kunnen bieden.

Was n.l. de subsidie-toezegging voor 1986 mede gebaseerd op enkele, duidelijk alleen voor dat bijzondere jaar geldende, omstandigheden, voor 1987 en volgende jaren kwam de Minister tot een toezegging die circa 2 miljoen gulden lager lag dan het bedrag dat de Commissie Batenburg adviseerde. Aangezien - in beginsel eveneens om incidentele redenen - 1987 een meer dan gemiddeld kostend jaar zou gaan worden, is het financieel management over het tweede halfjaar van 1986 volop gericht geweest op het anticiperen op de voor 1987 zoveel moeilijker situatie. In ons volgend verslag gaan wij daar uiteraard nader op in. De hierachter volgende 1986-cijfers met hun toelichting, dienen als gezegd volop gelezen te worden in het besef van:

- in het eerste halfjaar grote onzekerheid ten aanzien van de te verkrijgen toezegging en,
- in het tweede halfjaar scherpe anticiperende kostenbewaking met het oog op 1987.

Standpunt van de Gemeente Amsterdam

De Gemeente Amsterdam wilde aanvankelijk tot een geheel eigen beoordeling van onze financiële situatie komen. De, op zichzelf respectabele overwegingen daarvoor kunnen in dit verslag buiten beschouwing blijven (al bezorgden zij ons het nodige extra werk ten aanzien van het uitwerken van, op een grote reeks specifieke vraagpunten van de Gemeente gebaseerde, afzonderlijke detailbegrotingen).

Uiteindelijk verenigde de Gemeente zich n.l. in hoofdlijnen met het standpunt van het Ministerie van WVC.

Zulks evenwel met één belangrijke uitzondering.

Nadat tot juni 1986 nimmer daarvan sprake was geweest in het overleg met beide subsidiënten over onze bewonings- en bespelingsvoorwaarden confronteerde de Gemeente ons - en daarnaast ook de andere Muziektheaterbewoners zoals Opera en Balletorkest - met een claim ad f. 701.250,-- voor z.g. service-lasten voor onze bewoning en met een andere berekening van repetitiekosten, dan door ons steeds als uitgangspunt werd gehanteerd. Dit laatste punt zou ons, alleen al voor de 4 maanden in 1986, met een extra lastenverzwaring ad f. 27.200,-- confronteren.

Met name tegen deze onvermoede service-lasten-consequenties maakten de drie Het Muziektheater bewonende gezelschappen eendrachtig en krachtig bezwaar. Zij vonden daarin mede steun bij het Ministerie van WVC, dat grote nadruk legde op het feit dat ook in het onderling overleg tussen de beide subsidiënten voordien nooit sprake van deze doorbelastingen was geweest.

Een ontwikkeling als deze toont eens te meer aan hoe ongelukkig de gang van zaken is, waarin beide subsidiënten geen gevolg hebben willen geven aan:

- ons eigen pleidooi,
- de aanbeveling uit 1985 van de organisatie-adviseurs Horrynga en De Koning,
- de nog stringentere uitspraken van de Commissie Batenburg, alle gericht op het creëren van één subsidiekanaal vanuit één subsidiënt naar de beide, Het Muziektheater bespelende gezelschappen toe. Op het moment van schrijven van dit verslag verkeren wij al bijna 8 maanden in de onverkwikkelijke situatie van het slechts ten dele honoreren van nota's voor bewoning en bespeling, die Het Muziektheater ons voorlegt.

Op die wijze sluiten onze betalingen aan bij hetgeen, waarin onze begrotingen voorzien. Voor het treffen van voorzieningen terzake zien wij dan ook aanleiding noch mogelijkheid.

Slechts de omstandigheid dat in feite de beide overheden informeel al hebben doen weten de oplossing van dit vraagstuk primair als hun eigen verantwoordelijkheid te zien, biedt ons meer soelaas.

17. BELANGRIJKSTE FINANCIËLE GEGEVENS

Onderstaande cijfers moeten dit jaar met een (nog) groter voorbehoud gepresenteerd worden dan in vorige jaren het geval was bij het opmaken op een termijn van 3 à 4 maanden na de jaar-ultimo. De reden daarvoor is gelegen in het feit dat een belangrijk onderdeel van ons financieel resultaat thans voortkomt uit de jaarcijfers van de geïntegreerde Technische Organisatie Muziektheater, waaruit Het Nationale Ballet, De Nederlandse Opera en Het Muziektheater elk hun aandelen doorbelast krijgen. Deze cijfers zijn, bij het schrijven van de verslagtekst, nog slechts in voorlopige vorm beschikbaar. Bijstellingen zijn misschien dus nog nodig.

Bij de vergelijking met de tussen haakjes gegeven 1985-cijfers dienen uiteraard de uiteenlopende situaties voor elk van deze beide jaren niet uit het oog verloren te worden. De cijfers luiden, in duizenden guldens:

<u>A. Vaste lasten</u>	1986	(1985)
a. Salarissen (inclusief herstructurering dansers-salarissen)	6.778	(6.145)
-/-: Ziekengelden	216	(104)
b. Gast-salarissen	403	(297)
c. Sociale lasten (incl.herstructurering)	1.879	(1.652)
Totaal personeelskosten	8.844	(7.990)
d. Algemene kosten (huisvesting Stads- schouwburg, idem slotmaanden in Muziektheater, huur, opslagruimten, etc., repetitiekosten, PTT, kantoor-, reis-, en autokosten, assurantiën, accountants, diversen, algemene publiciteit)	1.482	(1.236)
- in 1986: eveneens doorbelastingen algemene kosten T.O.M.		
e. Voorbereidings- en monteringskosten (decors, kostuums, requisieten, video, schoentjes, licht, geluid etc.)	1.250	(586)
- in 1986: eveneens doorbelastingen atelier-uren T.O.M.		
Totaal vaste lasten	11.576	(9.812)

Transport - totaal vaste lasten	1986	(1985)
	11.576	(9.812)
<u>B. Variabele lasten</u>		
f. Verplaatsingskosten binnenland (séjours, personenvervoer, decor-transport)	240	289
g. Zaalhuren, en voorstellingsmarketing	839	556
h. Overige voorstellingskosten (o.a. orkesten)	475	437
i. Auteursrechten	116	164
	-----	-----
Totaal voorstellingskosten binnenland	1.670	(1.446)
Voorstellingskosten buitenland	98	(57)
	-----	-----
Totaal variabele kosten(na afronding)	1.768	(1.503)
Totaal lasten	13.344	(11.315)
<u>C. Baten</u>		
k. Recettes binnenland (na aftrek BTW)	1.598	(1.271)
l. Saldo televisie	91	(24)
m. Recettes buitenland	153	(126)
n. Overige baten (locale subsidiënten en Opera-bijdragen)	212	(216)
	-----	-----
Totaal baten	-/- 2.054	(1.637)
Totaal exploitatie-tekort	11.290	(9.678)

Toelichting op het bovenstaandePersoneelskosten

Een niet onbelangrijke besparing werd geboekt doordat de tijdstippen, waarop nieuw-aangetrokken personeel in de T.O.M. voor onze rekening kwam, met medewerking van de T.O.M.-directie op voor ons gunstiger vallende latere data konden worden gesteld. De onzekerheid over de subsidie-toewijzingen leidde, m.n. voor de voorstellingsloze maanden midden in het seizoen, tot een scherp beleid inzake vertragingen met het opvullen van tussentijdse dansersvacatures.

Algemene kosten

Deze rubriek ondervond, overigens al in zijn budgettering, de gunstige invloed van het feit dat de Gemeente Amsterdam, c.q. de Stichting Muziektheater, ons pas bewoningshuur in rekening zijn gaan brengen vanaf het officiële openingstijdstip van het theater. Deze rubriek kwam een klein bedrag boven budget uit.

Vorbereidings- en monteringskosten

Met verwijzing naar het in de aanhef van dit hoofdstuk gemaakte voorbehoud: hier was van een belangrijke bezuiniging sprake. Bedacht dient evenwel te worden dat de belangrijkste reden daarvoor lag in de verschuiving van het kostbaarste ballet (Van Dantzig/Meijering) van 1986 naar 1987. Niet onvermeld mag echter blijven dat goed productie-management een gecompliceerd evenement als 'Bacchanten' geheel in de (financiële) hand wist te houden.

Voorstellingskosten

De in deze sector bereikte besparingen vloeiden enerzijds voort uit een moeilijk tevoren te calculeren factor als Auteursrechten (invloed muziekkeuze choreografen), maar daarnaast ook uit een beperkter uitgaventotaal voor marketing (anticiperen in 1986 op door de Commissie Batenburg voor 1987 gegeven adviezen voor een bescheidener budget).

Recettes

Het recettetotaal onderging o.m. de positieve invloed van de lange, geheel uitverkochte Bacchanten-serie in Carré, en de ononderbroken grote toeloop van het publiek naar al onze Muziektheatervoorstellingen. Televisie-baten leverden, voor het eerst na vele jaren, weer een substantiële bijdrage aan onze inkomsten.

Het gunstige totaalcijfer stelt ons in staat om onze voor 1987 niet ten volle gedekte begroting uit 1986-besparingen mede te financieren.

Tsjajkovski-pas de deux met Fred Berlits en Caroline Iura

18. START- EN INRICHTINGSBEGROTING

Reeds geruime tijd tevoren was van onze kant aan subsidiënten voor-gehouden dat de overgang van de Stadsschouwburg naar Het Muziektheater ons voor eenmalige kosten van tweeërlei aard zou plaatsen, t.w.:

- voor verhuiskosten, aanschaffingen meubilair, kantooruitrusting, bepaalde technische apparatuur, inrichtingskosten van studio's, dagkleedkamers e.d., onder dit alles ook begrepen het aandeel, waarvoor wij belast zouden worden voor de inrichting van de Technische Organisatie Muziektheater, etc.
- startkosten, m.n. voor de openingspubliciteit voor de Muziektheater-voorstellingen, waarvoor ook geruime tijd tevoren een z.g. institu-tionele campagne tezamen met Opera en Muziektheater op gang werd gebracht.

Voor dat pleidooi kregen wij gehoor, zij het dat lang gediscussieerd diende te worden over het ter beschikking te stellen budget, waarbij de Gemeente Amsterdam stond op verlaging van ons publiciteitsbudget en het Ministerie van WVC geen afzonderlijke toezegging wenste te doen voor automatiseringskosten (apparatuur, voorbereiding en software). Ook voor dit budget gold echter dat het uiteindelijk toegewezen bedrag ad f. 1.700.000,-- ons in staat stelde de verhuis-, inrichtings- en startactiviteiten te realiseren. De per saldo bescheiden overschrij-ding van dit budget kon uit onze normale exploitatie worden gedekt. Wij geven hieronder in hoofdkostenrubrieken, in duizenden guldens, de besteding van deze gelden aan:

1. Verhuiskosten, inclusief decoropslagplaatsen	47
2. Aandeel HNB inrichting gemeenschappelijk Decorcentrum	157
3. Aandeel HNB in geluidsapparatuur TOM	98
4. Inrichting dagkleedkamers, douche-cabines, e.d.	340
5. Meubilair, kantoorapparatuur, atelier-inventaris	300
6. Aandeel HNB in inrichting TOM-ruimten	135
7. Piano's	60
8. Standaard decor-onderdelen e.d.	57
9. Automatiseringskosten	134
10. Voorbereidingskosten (reizen, vergaderingen, diversen)	17
11. Drukwerk, overige algemene kosten	14
12. Honoraria adviseurs	25
13. Representatie	1

Totaal inrichtingskosten e.d.	1.385

Publicitaire uitgaven (waarvan o.m.

- Bijdrage Uitmarkt	51	
- Publieksonderzoek	48	
- TV-reclame	83), totaal	341

		1.726

Niet hierboven vermelde eerder gemaakte voorbereidingskosten konden, zonder extra subsidie-toezeggingen, in onze exploitaties van vooraf-gaande jaren worden opgevangen.

19. SLOT

Bij het schrijven van de afsluitende teksten van dit verslag is zojuist ons zesde Muziektheater-programma 'Assepoester' in première gegaan. Het 'Bedrijf' draait verder. Met alle dagelijkse inspanningen, vreugden en zorgen.

De continuïteit in nieuwe programma's en verdere voorstellingen is gelukkig een vertrouwd verschijnsel. De onverminderd overweldigende toeloop van het publiek een grootse ervaring voor allen van ons, op of achter het toneel.

Er zijn verdere dingen ten goede gekeerd - de planningsproblematiek met onze beide Muziektheaterpartners - of nog volop onze zorg behoevend - zoals de technische aanloopmoeilijkheden van het verder zo schitterende theater. De spanningen van dit eerste jaar vergen ook hun personele consequenties: in de beginmaanden van 1987 zijn wij geconfronteerd met enkele langer lopende ziektegevallen van zeer gewaardeerde medewerkers uit ons midden, die gevolgen voor hun toekomst (kunnen) hebben.

Onze artistieke leiding is versterkt met de aanstelling van Han Ebbelaar als assistent van Rudi van Dantzig. Met Hans van Manen is geconcludeerd dat een voortzetting van het vaste jaarcontract-dienstverband in de artistieke omstandigheden van dit moment beter niet ongewijzigd voortgezet zou kunnen worden. Op al deze zaken gaan wij in ons 1987-verslag natuurlijk omstandiger in. Eén uitzondering maken wij daarop - en dat in aansluiting op het inleidende bestuurs-hoofdstuk. Het aftreden per 1 januari 1987 van Ton Boersma als voorzitter van ons Stichtingsbestuur vormt zo'n natuurlijke aansluiting op het daaraan voorafgaande jaar 1986, dat wij graag dit tijdstip benutten om ook als leiding uiting te geven aan onze grote waardering en vriendschap voor hem. Hij heeft over een lange - voor het gezelschap zeer belangrijke periode - mede-bestuursverantwoordelijkheid voor ons werk gedragen. De laatste jaren, zonder twijfel de belangrijkste, in de functie van voorzitter. De realisering van ons vaste bespelerschap in het nieuwe gebouw, de financiële basis voor onze komende jaren, de actieve rol van Het Nationale Ballet in het algemene beleid van Het Muziektheater - het zijn zaken (geweest) die van een Stichtingsbestuur grote inzet, paraatheid, tact en overtuigingskracht vergen. Ton Boersma heeft ons dat volop gegeven. Gesteund, als zijn voorganger en de meeste van zijn collegae, door het plezier dat hij steeds in zijn bestuurswerk voor ons gezelschap vond. Een voorzitter om menige instelling toe te wensen! Met de stimulans van zijn bekwame opvolger gaan wij onze nieuwe uitdagingen aan.

Rudi van Dantzig

Anton Gerritsen

20. PERSREACTIES

BACCHANTEN

Over één zaak zijn de recensenten, die ditmaal niet beperkt bleven tot de eigenlijke danspers, het met elkaar eens: met de nieuwe avondvullende productie Bacchanten werd eens te meer bewezen dat Het Nationale Ballet niet de platgetreden risicoloze paden wenst te bewandelen. Bacchanten: een theaterexperiment waarover wisselend met bewondering en afkeuring geschreven werd. Zo schrijft Hans Vogel (Parool): 'In de ruim 25-jarige geschiedenis van Het Nationale Ballet is Bacchanten een mijlpaal. Het Nationale Ballet is beslist niet gek geworden, het is 'alleen' maar verrassend. Hoeveel er ook aan te merken is op deze tweeënehalf uur durende productie, Bacchanten is een uitzonderlijke voorstelling'.

Ine Rietstap (NCR/Handelsblad): '...., er kan weer van een theateerevenement gesproken worden'.

Eva van Schaik (Trouw): 'Zij overschrijden barrières, waartoe bij mijn weten nooit eerder een klassiek balletgezelschap in staat was'.

Ariejan Korteweg (Leidsch Dagblad): 'Bacchanten overweldigt en slaat je met stomheid. Het vernuftige samenspannen van spel, decor en muziek dwingt bewondering af, ...'

Een aantal recensenten vindt het dansaandeel (te) beperkt, maar heeft bewondering voor de acteerprestaties van de dansers.

A. Koolhaas (Vrij Nederland): 'Er waren nauwelijks essentiële mogelijkheden om ballet te brengen, al hield de voorstelling enkele verrassingen in; zij toonden bijvoorbeeld de dramatische kwaliteiten van de dansenden'.

Caroline Willems (Haagsche Courant): 'Indrukwekkend zijn zeker de prestaties van de dansers. Zij hebben aangetoond dat zij ook uitstekend kunnen akteren... De inbreng van deze dansers én hun veertig kollega's zijn het belangrijkste facet van deze opmerkelijke voorstelling'.

Chiel Jacobs (Vrije Volk): 'De veertig dansers blijken even zoveel voortreffelijke acteurs en ook uitstekend in staat met teksten om te gaan. Wat zij hier wisten over te brengen zonder één moment hun aard ook als danser te verloochenen is een geweldige prestatie'.

Ine Rietstap (NCR/Handelsblad) over het gebrek aan dans: 'Het dansaandeel is uitermate beperkt. Maar waar ook maar iets van beweging aanwezig was, heeft die meer zeggingskracht dan al die woorden... De allergrootste waarde van deze productie is dat onomstotelijk naar voren komt wat een uitzonderlijke theatermensen dansers zijn'.

Ariejan Korteweg (Leidsch Dagblad): 'Uitgesproken dans bevat de voorstelling weinig... is Bacchanten toch vooral door dansers uitgevoerd toneel, dansers die daartoe verbazingwekkend goed in staat zijn'.

Het gebruik van dansers wordt door René Frank (Telegraaf) rondit afgekeurd: 'Dat danskunstenaars... eigen wegen gaan is begrijpelijk, maar dit oneigenlijk gebruik maken van met zorg opgeleide balletmensen is laakbaar'.

De manier waarop Gerardjan Rijnders, zijn dramaturge Janine Brogt en zijn decorontwerper Paul Gallis vorm gaven aan Bacchanten wordt door een aantal recensenten afgekeurd. René Frank (Telegraaf): 'Vooral in de eerste twee delen, werkten de vele herhalingen irritant'.

Басчантен мет Valerie Valentine

H. van den Bergh (Parool): '... een hoog peil van bewust gezochte onbenulligheid; doodzonde voor de klaarblijkelijk bloedserieuze inzet van zovelen'.

CORPS

Hans van Manen's Corps wordt door de landelijke balletpers zonder uitzondering positief ontvangen en een aanwinst voor Het Nationale Ballet genoemd. Doordat Corps evenals Jiry Kylian's Wiegelied op het Vioolconcert van Alban Berg is gezet, worden de twee balletten in de meeste recensies met elkaar vergeleken. De koppen van de verschillende recensies geven een duidelijk beeld van de zeer positieve ontvangst van Van Manen's nieuwe werk. Volkskrant: 'Nieuw ballet Van Manen intrigeert'. Trouw: 'Indrukwekkend nieuw ballet van Van Manen'. Algemeen Dagblad: 'Boeiend ballet van Van Manen'. Parool: 'Corps, een meesterlijk ballet'.

Ine Rietstap (NRC/Handelsblad): vindt Corps bij uitstek bij Het Nationale Ballet passen '...past het werk de Nederlandse groep als een vertrouwde handschoen, omdat de dansers Van Manen's manier van sfeer oproepen en met beweging omgaan kennen en aanvoelen'. De vergelijking met Kylian's Wiegelied omschreef Ine Rietstap als volgt: 'Waar Kylian's werk een nauw aansluiting zocht met het tragische gegeven van de dood van het jonge meisje, liet Van Manen zich uitsluitend leiden door de sfeer van verlangen en afscheid nemen die uit de muziek naar voren komt'. Over de uitvoering het volgende: 'Zoals immer toont Van Manen ook nu weer een grote helderheid in beweging en in het gebruik van ruimte... Er wordt door de drie paren (Rachel Beaujean - Leo Besseling, Leigh Hercher - Robert Machherndl, Coleen Davis - Lindsay Fischer) en het 'corps' zeer goed gedanst en door violiste Vera Beths bijzonder fraai gespeeld'.

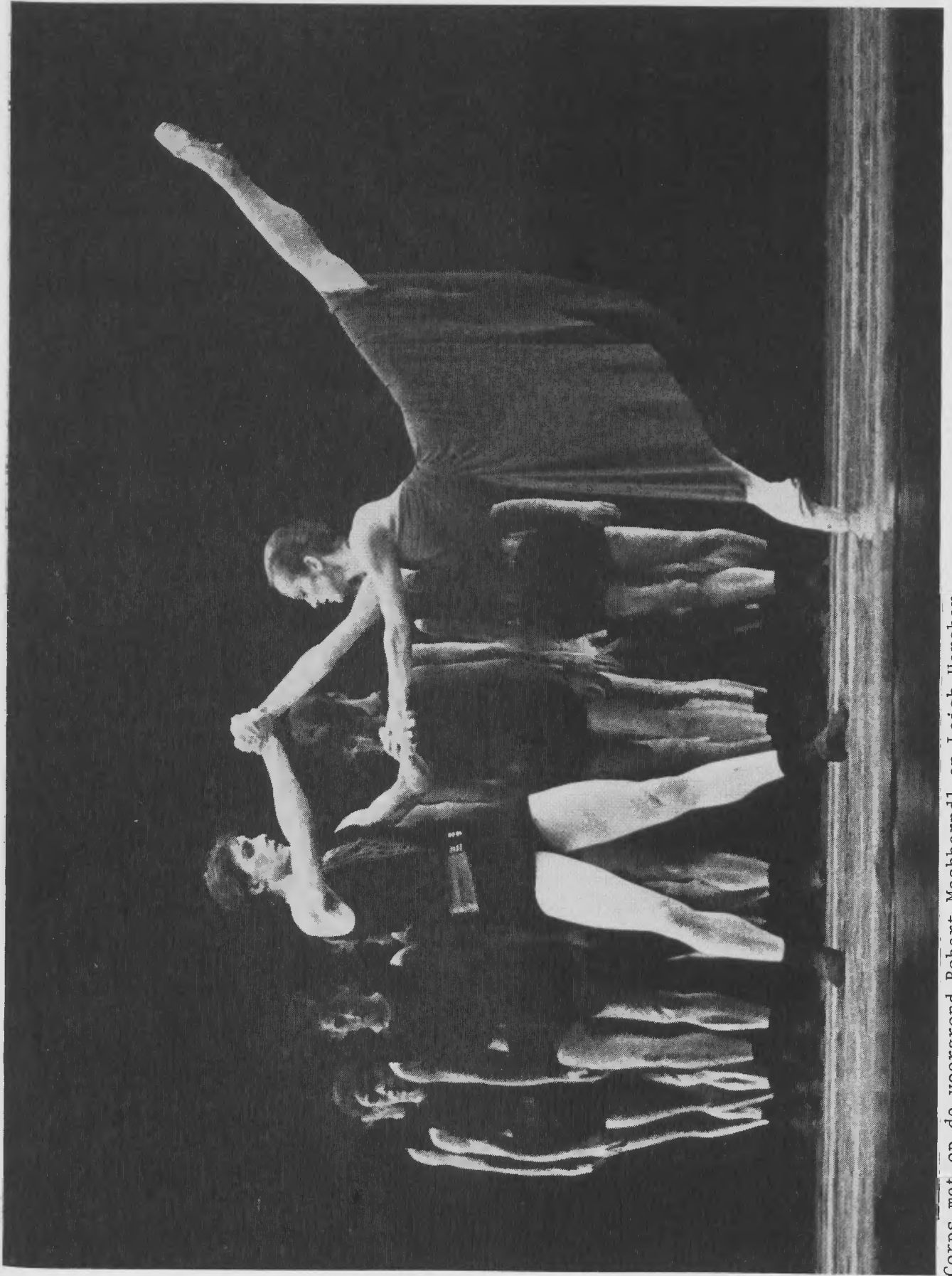
Ariejan Korteweg (Leidsch Dagblad): 'Corps heeft een dramatiek die bij Van Manen zeldzaam is. De sierlijke lijnen in de pas de deux contrasteren heftig met de groep van mannen, die zich met agressieve bewegingen uiteten. ...Vooraf in de pas de deux bereikt hij met beperkte middelen vaak een theatraal effect dat in al zijn eenvoud roerend is'.

Luuk Utrecht (Volkskrant): gaat in op het gegeven dat zelden of nooit het ensemble in een ballet de eigenlijke hoofdrol speelt. Utrecht noemt Van Manen's Corps derhalve 'des te opmerkelijker'. 'Maar ook als ze uitéénwaaieren in de ruimte, dan gaat dit volgens uitgekiende, geometrische patronen die het beeld van saamhorigheid nooit verstoren'. 'Het ballet als geheel behoort tot Van Manen's boeiendste stukken en het is zeker één van zijn intrigerendste'.

Eva van Schaik (Trouw): 'Het gevoel bekruipt me dat de dansers niet op muziek dansen, maar er middenin zitten, er zelfs door worden opgenomen en voortbewogen. De gevolgen daarvan zijn ronduit

indrukwekkend!' Conrad van de Weetering (Algemeen Dagblad): 'Hans van Manen volgde in Corps veel meer stemmingen in het vioolconcert en reikte daarmee ver boven het niveau van veel van zijn andere choreografieën'.

René Frank (Telegraaf): 'Corps is zonder meer een aanwinst, zowel wat de volledig en extatisch uitgedanste emotie als het obsederend stampende ritme van deze première betrof'.

Corps met op de voorgrond Robert Machherndl en Leigh Hercher

Hans Vogel (Parool): 'Het is een wonder, hoe Van Manen - die niet ver van zijn dertigjarig jubileum als choreograaf verwijderd is - zich in zijn werk van tijd tot tijd ingrijpend vernieuwt, maar ook onmiddellijk herkenbaar blijft'.

A. Koolhaas (Vrij Nederland): 'In sommige opzichten bereikt Van Manen opnieuw de sfeer van zijn meesterwerk, Adagio Hammerklavier'. De door Keso Dekker ontworpen decor en kostuums werden 'doeltreffend' en 'prachtig' genoemd.

7e SYMFONIE

Voor het eerst sinds lange tijd maakte Toer van Schayk weer een 'Muziekballet'. De recensenten gaan in hun recensies hier uitgebreid op in.

Luuk Utrecht (Volkskrant): 'Toer van Schayk is van zijn oude (dans) geloof gevallen... Tot nu toe waren Van Schayk's balletten voorbeelden van abstract expressionisme, waarbij emoties en relaties een voorname rol spelen, met een symboliserende en vaak ook anekdotische benaderingswijze. In 7e Symfonie is de lucht echter opgeklaard, wat betreft angst en onrust; verder ontbreken anekdotes en is de symboliek minder nadrukkelijk... Hiermee is Van Schayk's 7e Symfonie op en top een symfonisch ballet geworden: structuur en inhoud van de muzieksymfonie worden op de voet gevolgd door de choreografie'.

Ine Rietstap (NCR/Handelsblad): 'Voor het eerst sinds lange tijd maakte hij een muziekballet en koos daarvoor de gedreven en stuwende 7e Symfonie van Beethoven. Het heeft een enorme rijkdom aan inventieve beweging die het best tot zijn recht komt in de klein bezette onderdelen... een schitterend ballet dat op het grote toneel van Het Muziektheater nog beter tot zijn recht zal komen. Het werd ook uitstekend gedanst, vooral door Clint Farha, Jeanette Vondersaar, Jane Lord, Valerie Valentine, Lindsay Fischer.'

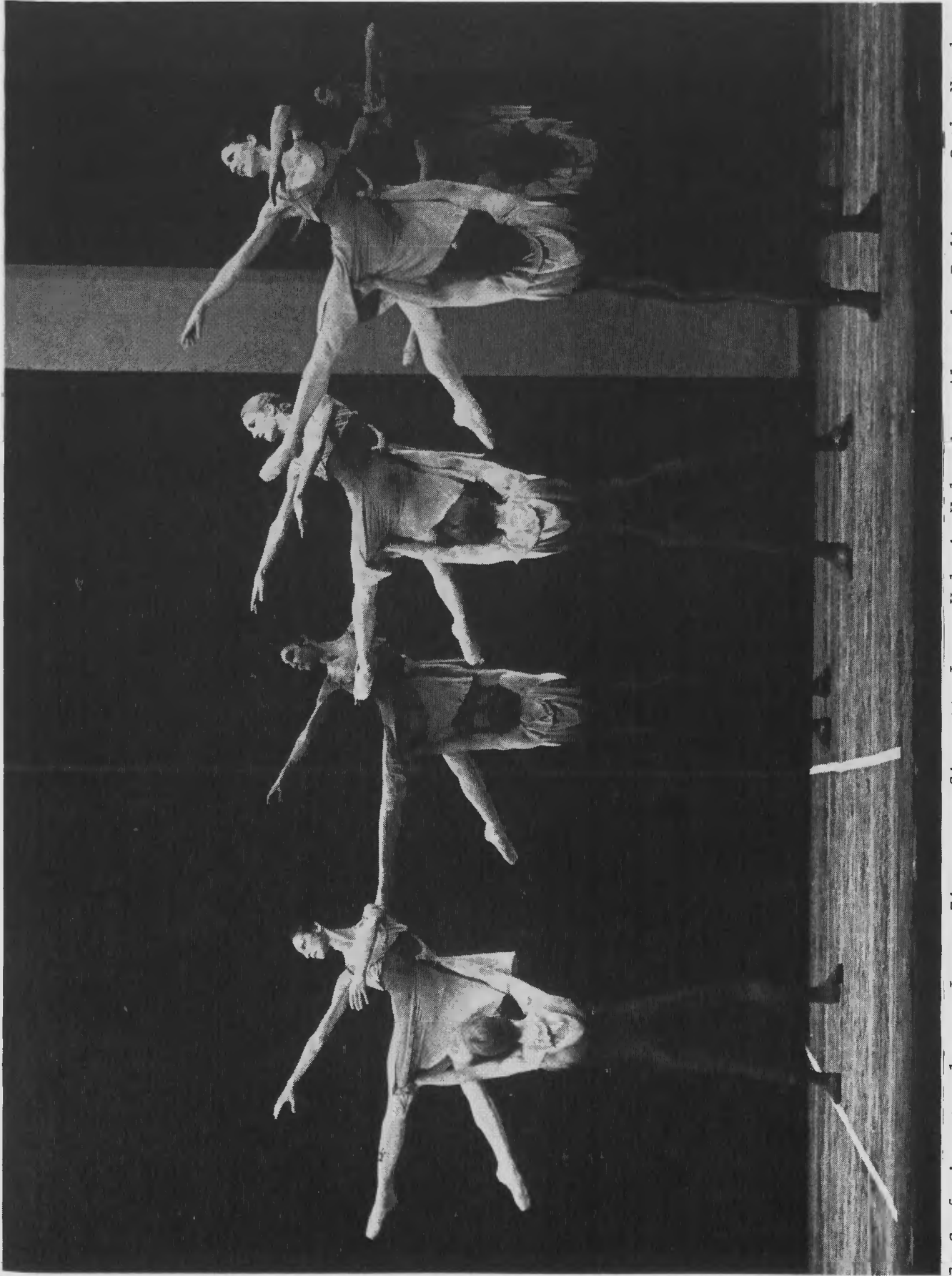
Eva van Schaik (Trouw): '...veertig overrompelende minuten, die een opmerkelijke kentering in zijn carrière als choreograaf laten zien'. 'In zijn nieuwste ballet hanteert Van Schayk wederom een zeer grillige, onvoorspelbare, onorthodox overkomende bewegingstaal, maar in de gedrevenheid van de dansers veel optimistischer van aard'. Ook Eva van Schayk ziet 7e Symfonie als een aanwinst voor Het - van veel grotere toneelmaten voorziene - Muziektheater.

A. Koolhaas (Vrij Nederland): 'Een grote aanwinst voor het repertoire van Het Nationale Ballet leverde 7e Symfonie... die daarmee zijn beste ballet tot dusverre gemaakt heeft en zijn talent volledig waargemaakt heeft'.

Hans Vogel (Parool): 'Niet eerder was Van Schayk tot zoveel humor, vaart en leven geïnspireerd als in deze veertig minuten. Hij wilde een 'muziekballet' maken, waar 'het positieve en gedrevene' uitkwam en ook 'het hoopvolle romantische streven'. Het is hem allemaal dubbel en dwars gelukt'. 'Het staat aan de top van zijn oeuvre'.

Een groot contrast op de bovenstaande citaten vormen de recensies van het Haarlems Dagblad, De Telegraaf en het Vrije Volk.

Jan Baart (Haarlems Dagblad): 'Al kort na de opening van deze 7e Symfonie wordt duidelijk dat de choreografie niet zo ingenieus is gezet als de muziek'.

7 Symfonie met v.l.n.r. Joanne Zimmerman, Simonetta Lysy, Valerie Valentine, Alexandra Radius en Cathy Nussbaumer

René Frank (Telegraaf): 'Met hele groepen dansers en danseressen in wilde wervelingen van links naar rechts en van rechts naar links het podium op te sturen, komt men er echter niet ook het schakelen in een grotere versnelling hielp niet'. Het Nederlands Balletorkest o.l.v. Adam Gatehouse kreeg van Frank echter de volle lof toegezwaard: '... als er al een winnaar was, dan was dit Adam Gatehouse, die met het paraat musicerende Nederlandse Balletorkest ondanks de snelle tempi gelukkig toch geen slaaf van de metronoom bleek'.

Chiel Jacobs (Vrije Volk): 'Denk je op sommige momenten de draad te pakken te hebben, dan volgt er weer wat door elkaar gehol of wordt er uit onmacht weer een rondje gelopen'.

AFZIEN

Rudi van Dantzig heeft het door hem gecreëerde ballet Afzien speciaal opgedragen aan de vertrekkende solisten Han Ebbelaar en Francis Sinceretti. Isabelle Lanz (Trouw): 'Van Dantzig heeft voor deze gelegenheid het stemmige tweede deel uit Bachs vioolconcert in E-dur ter hand genomen, waarop hij een bijzonder stijlvol, ingetogen ballet gemaakt heeft, waarin zijn respect voor deze markante solisten zeer voelbaar is'.

Ine Rietstap (NRC/Handelsblad): ventileert in haar recensie een geheel andere mening: 'Afzien geeft niet de indruk een bijzonder geïnspireerde choreografie te zijn. Ik kreeg juist veel meer het idee het allemaal al eens eerder en in een betere context gezien te hebben, het biedt weinig verrassends en haalt zeker niet de speciale kwaliteiten naar voren waarover de twee scheidende dansers beschikken'.

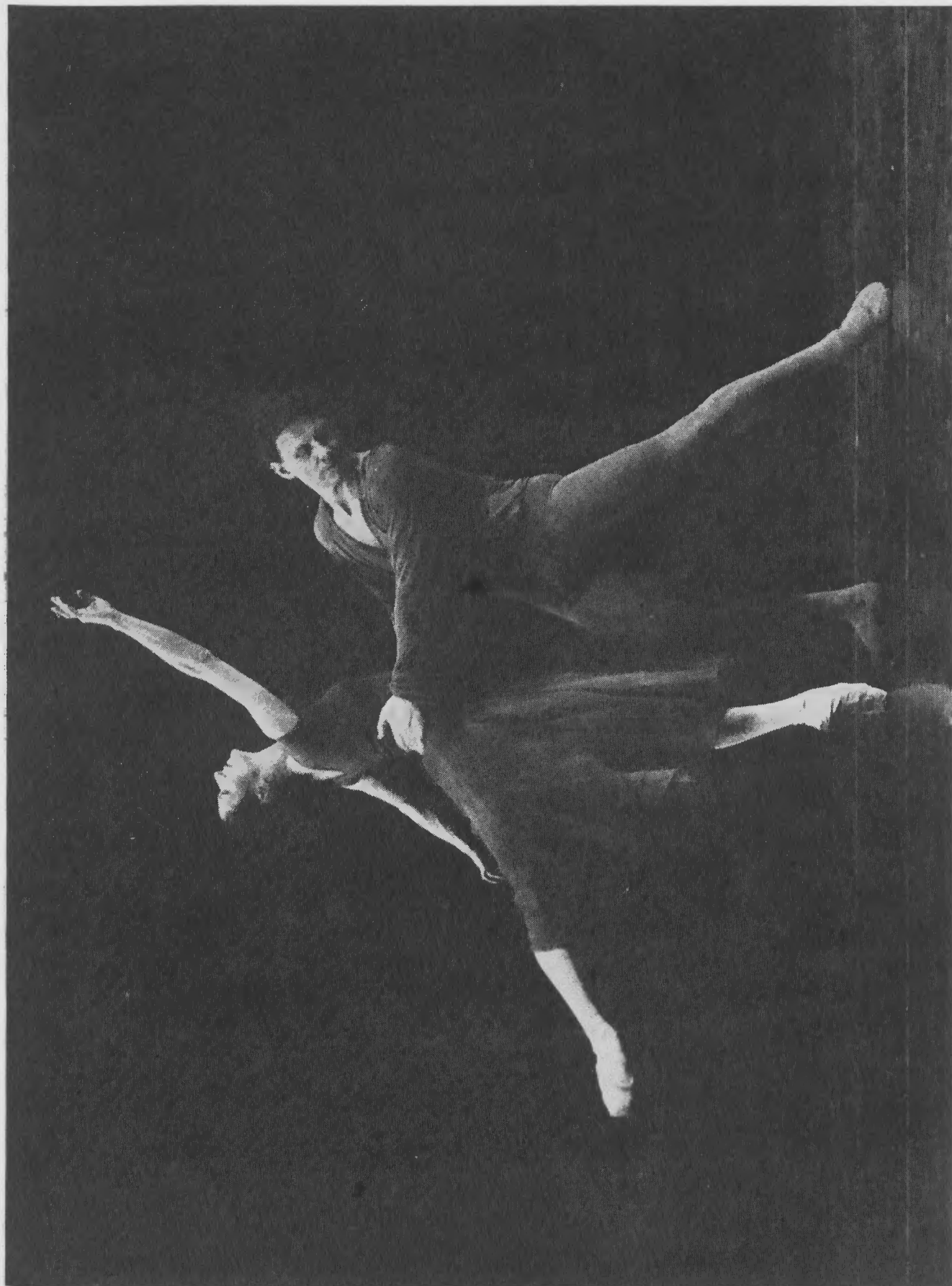
Zo ook Conrad van de Weetering (Algemeen Dagblad): 'Zo laat Van Dantzig zijn dansers, na een korte, gelopen inleiding hoog optillen en rondragen, alsof dansers alleen maar vrouwensjouwers zijn... Maar in Afzien komt dit effect (de lifttechniek) maar heel zelden aan de orde en valt het accent meer op het afzien van de dansers'.

Sylvia Slinger (Utrechts Nieuwsblad) belicht de in het ballet gehanteerde techniek weer op een geheel andere wijze: 'Voor de dansers een onafgebroken reeks van stevig partnerwerk met hoge lifts waarin de danseres op eenzame hoogte niet anders kan dan blindelings vertrouwen op de kracht en precisie van haar partner. Dat spectaculaire technisch aspect van de choreografie gaat volledig schuil achter vloeiende beweging waarmee enkele malen ook zacht belijnde cirkelpatronen door alle dansers samen worden gevormd'.

Isabelle Lanz (Trouw): besluit haar recensie met de woorden: 'Zonder sentimenteel te worden heeft Van Dantzig een afscheidsballet gemaakt dat deze solisten waardig is'.

WORKSHOP

De inmiddels zevende workshop van Het Nationale Ballet bestaat uit de balletten: Shingwedziuba/Annemarie Cabri, The Brahms connection/Lindsay Fischer, Ingoing on/John Brown, Prelude en elegie/Wim Broeckx, Onze lieve Vincent/Raimondo Fornoni en Jeanette Vondersaar, Memories/Giuseppe Canale en Divisions/Ted Brandsen.

Afzien met Alexandra RADIUS en Han EBBELAAR

Niet alleen het feit dat een nieuwe generatie dansers vanuit de eigen groep choreografische kansen wordt geboden, maar ook het stijgende niveau van de gepresenteerde choreografieën wordt in een groot aantal recensies gememoreerd.

Conrad van de Weetering (Algemeen Dagblad): 'Het niveau van de jaarlijkse choreografieworkshop voor dansers van Het Nationale Ballet stijgt verrassend'. Luuk Utrecht (Volkskrant): 'Niets zag er amateuristisch uit, zelfs bij de choreografisch debutanten'.

Marcel Armand van Nieuwpoort (Financieele Dagblad): 'Wederom werd met deze workshop bewezen dat het zinvol is dansers in de gelegenheid te stellen zich als choreograaf te ontplooiën en ik hoop dan ook dat deze goede traditie ook in Het Muziektheater zal worden voortgezet'. De koppen boven de recensies luiden als volgt: 'Ballet van Broeckx valt op in workshop van Nationale Ballet' (NRC/Handelsblad). 'Hoog peil workshop voor choreografie' (Algemeen Dagblad). 'Lang maar zelden langdradig' (Parool). 'Broeckx springt er uit op workshop' (Volkskrant). 'Mooie uitschieters op gedistingeerde avond' (Haarlems Dagblad). 'Jonge choreografen bewijzen hun kunnen' (Trouw). 'Ballet-workshop met verrassingen' (Financieele Dagblad).

Prelude en elegie wordt het meest positief ontvangen.

Ine Rietstap (NRC/Handelsblad): 'Het meest geslaagde werk van de avond vond ik Wim Broeckx' 'Preludes en elegie'.

Luuk Utrecht (Volkskrant): '... Wim Broeckx valt sterk op door een goed gedoseerde spanning'.

Wisselend ontvangen worden de balletten van Annemarie Cabri, Lindsay Fischer, Raimondo Fornoni/Jeanette Vondersaar en Giuseppe Canale. De balletten van Ted Brandsen en John Brown worden goed ontvangen, hoewel bij beiden de overgangen als zwak worden betiteld.

Over de dansers schrijft Ine Rietstap (NRC/Handelsblad): 'Er werd de hele avond trouwens goed gedanst en het was verrassend een aantal dansers die in de normale voorstellingen een vrij bescheiden rol vervullen nu zo sterk voor de dag komen: Stephen White, Valerie Clark, Maartje Prince en de algenoemde Kevin Cregan'

ZOALS ORPHEUS

Het Nationale Ballet-aandeel in het openingsprogramma van Het Muziektheater leidt tot een eensluidende mening van de landelijke balletpers: Het Nationale Ballet voelt zich op het grote toneel van het nieuwe Muziektheater als een vis in het water.

Ine Rietstap (NRC/Handelsblad): 'Het Nationale Ballet heeft nu al bewezen zijn nieuwe huis waardig te zijn... Het was een verademing de dansers op de grote toneelruimte die Het Muziektheater biedt te zien werken... dansers houden van ruimte en nemen die met graagte in bezit'.

Jan Baart (Haarlems Dagblad): 'Toer van Schayk's fraaie gebruik van het ruime Muziektheater-podium...'

Chiel Jacobs (Vrije Volk): 'Toer van Schayk heeft met de 31 dansers het grote toneel schitterend benut en laten zien wat er gebeurt als dansers de ruimte krijgen'. 'Mogelijkheden Muziektheater adembenemend'.

Choreografen van de Workshop 1986 met v.l.n.r. Wim Broeckx, John Brown, Ted Brandsen, Annemarie Cabri,

Luuk Utrecht (Volkskrant): 'Van Schayk maakt knap gebruik van nieuw theater'.

Maro Ziegler (Telegraaf): 'Daarbij maakt hij goed gebruik van het enorme toneel'.

Ariejan Korteweg (Leidsch Dagblad): 'Zoals Orpheus is een veelbelovend begin voor Het Nationale Ballet in Het Muziektheater. Toer van Schayk heeft hiermee al iets laten zien van de grote mogelijkheden van podium en licht'.

Voor Zoals Orpheus gebruikte Van Schayk het Orpheus-verhaal slechts als basis. Zijn interpretatie gaat over het idee dat wat verloren is niet meer terugkeert al is de herinnering zeer sterk, aldus Ine Rietstap (NRC/Handelsblad). Over de uitvoering schrijft zij: 'Van Schayk heeft dit thema in een 45 minuten durend werk op een dikwijls zeer intrigerende en indringende manier vorm gegeven'.

Jan Baart (Haarlems Dagblad): 'En steeds blijft de uitwerking van het mooie gegeven van Zoals Orpheus helder, ondanks de voortdurend heel knap gedante complexe bewegingscombinaties en dubbelbeelden'.

Luuk Utrecht (Volkskrant) over het ensemblewerk: 'Wat bewegingscompositie aangaat, is het ballet niet van begin tot eind echt gaaf. Het ziet er soms rafelig uit, vooral in de ensemble-dansen... Maar de vele geslaagde momenten maken dit ballet toch tot een overtuigende harteklacht en daarmee tot een aanwinst en een waardige ballet-opening van het nieuwe theater'.

Isabelle Lanz (Trouw): '... Van Schayk doet met dit sfeervolle en beeldenrijke ballet zijn naam van mystiek aangelegd (beeldend) kunstenaar eer aan'.

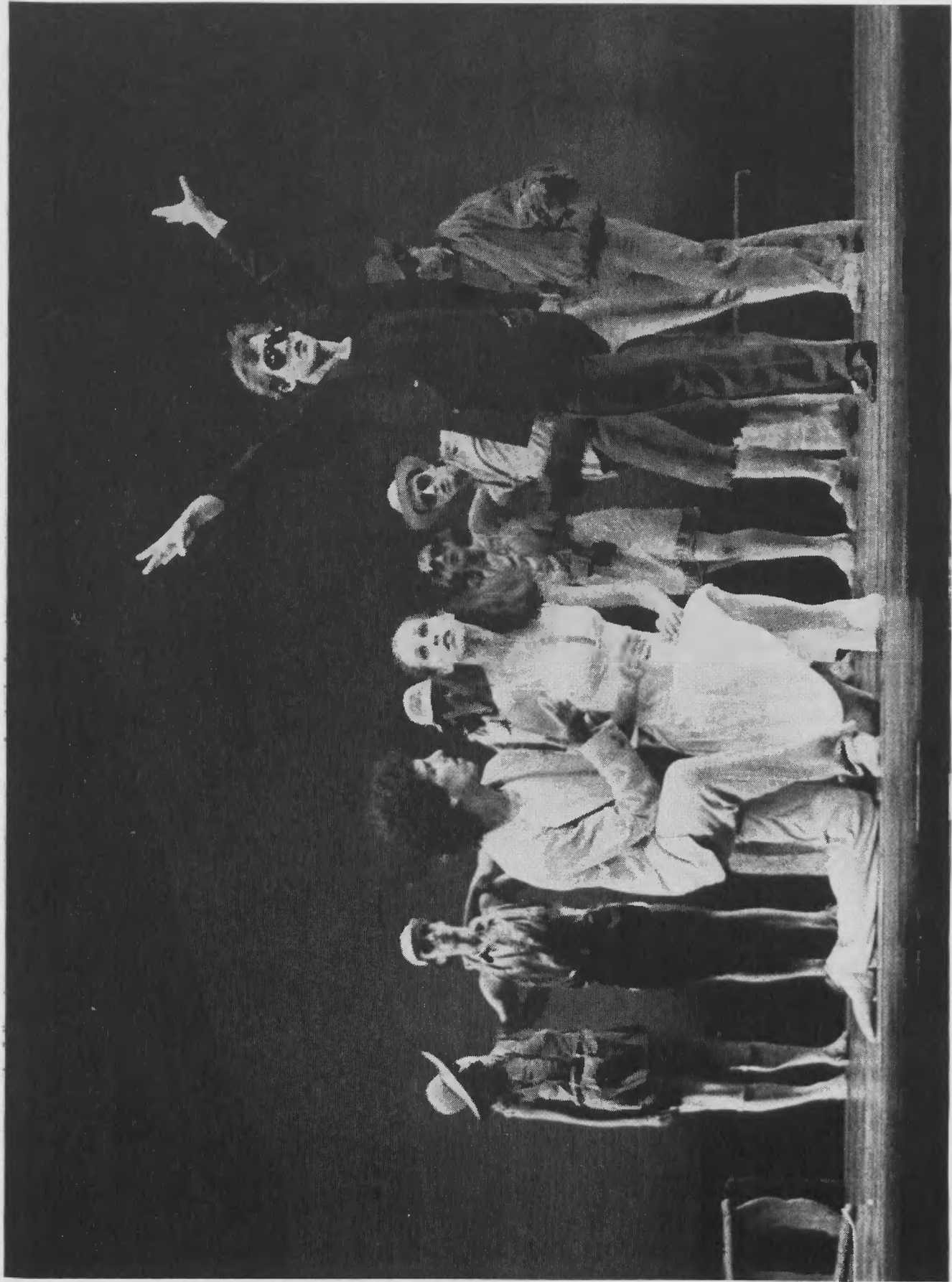
Chiel Jacobs (Vrije Volk): '... , het was een uitermate geschikt dansstuk voor deze openingsavond'.

Over de dansers schrijft Ine Rietstap (NRC/Handelsblad): 'Het was ook verrassend te zien hoe Van Schayk de persoonlijkheid van de dansers gebruikt had en hoe de dansers daarop reageerden. Clint Farha, rijper, bewuster, meer betrokken bij het totaal. Alan Land eigener en blijkgevend van een dramatisch interpretatie-vermogen. Wim Broeckx zelfverzekerd en toch niet geforceerd. Caroline Iura vrijer en groter in beweging, Jane Lord zuiver, lieflijk zonder zoetelijk te zijn en Bruno Barat krachtig, fel en exact'.

Caroline Willems (Haagsch Courant): 'Jane Lord, Clint Farha, maar ook alle anderen verdienen lof voor hun prestatie in deze technisch moeilijke choreografie'.

OPENING

Uitvoerig gaan de meeste recensenten in op de veel grotere toneelmaten van Het Muziektheater en de manier waarop Hans van Manen hiervan gebruik maakt. Eva van Schayk (Trouw): 'Het toneeloppervlak van het nieuwe huis van Het Nationale Ballet, Het Muziektheater, beslaat 188 vierkante meter. Dat is ruim 80 vierkante meter méér dan in de Amsterdamse Stadsschouwburg. Dit gegeven is een kolfje naar de hand van de choreograaf Hans van Manen. In zijn nieuwe ballet..., laat hij duidelijk zien tot welke ruimtelijke verkenningen en vingeroefeningen in dans deze schaalvergroting hem uitdaagt'. Het door Keso Dekker ontworpen toneelbeeld en de wijze waarop Van Manen hiermee de overgang van Stadsschouwburg naar Muziektheater verwerkt, wordt door Luuk Utrecht (Volkskrant) als volgt omschreven: aan het eind van het eerste deel worden de muren uit elkaar getrokken. Deze ruimtelijke verandering heeft een verrassend en zelfs schokkend visueel effect tot gevolg, alsof een grote kamer opeens in een plein verandert. Het

Zoals Orpheus met v.l.n.r. Clint Farha, Jane Lord en Alan Land

laatste is zo reusachtig, dat je er pleinvrees van kunt krijgen. De twee belangrijkste manieren waarop choreografen en dansers ... worden in dit programma treffend en meeslepend gedemonstreerd'. De gevolgen van het veel grotere toneel voor het ensemble-werk wordt door een aantal recensenten onder de loep genomen. Luuk Utrecht (Volkskrant): 'In het premièreballet evenals de hernemingen, wordt ook de meedogenloosheid van het grote podium gedemonstreerd. Oneffenheden in de rijen van dansers vallen meer op dan anders en werken extra storend ... Zoals het Bolshoi Ballet zijn beroemd geworden, ontstuimige en ruimte-bestormende dansstijl heeft moeten ontwikkelen om zijn berucht grote podium te bespelen, zo al ook Het Nationale Ballet vermoedelijk een choreografisch nieuw tijdperk ingaan'.

Eva van Schaik (Trouw): 'De nieuwe ruimte draagt nieuwe perspectieven aan en roept ook verwachtingen op. Zij zal zeker de toekomstige choreografiekunst in ons land sterk beïnvloeden. Duidelijk is wel dat sommige dansers de schaalvergroting al optimaal weten te benutten'. De choreografie bestaat uit vijf delen.

Ine Rietstap (NRC/Handelsblad): 'De vijf onderdelen van Opening zijn verschillend in stemming. Na het introducerende deel volgen een razendsnel gedeelte voor de vijf leidende vrouwen, een fraai dramatisch lyrisch getint kwartet voor drie mannen en een vrouw en twee levendige delen voor respectievelijk drie paren en de hele groep. Echte verrassingen biedt het werk niet, maar het is het zoveelste bewijs van Van Manen choreografisch meesterschap'. Dat de bewegingsstijl van Hans van Manen veel ruimte biedt aan de dansers wordt door Chiel Jacobs (Vrije Volk) als volgt verwoord: 'De vaart die hij in het ballet weet te houden, de nadruk op het dansplezier en de geestige vondsten - ook al een handelsmerk van Hans van Manen - en de mathematische overzichtelijkheid maken Opening tot een allerplezierigst introductieballet, waarin prachtig werk te zien is van zowel solisten als Valerie Valentine, Coleen Davis en Robert Machherndl als van demi-solisten en corps de ballet. Ook dat is Van Manen: niemand wordt door hem tekortgedaan'.

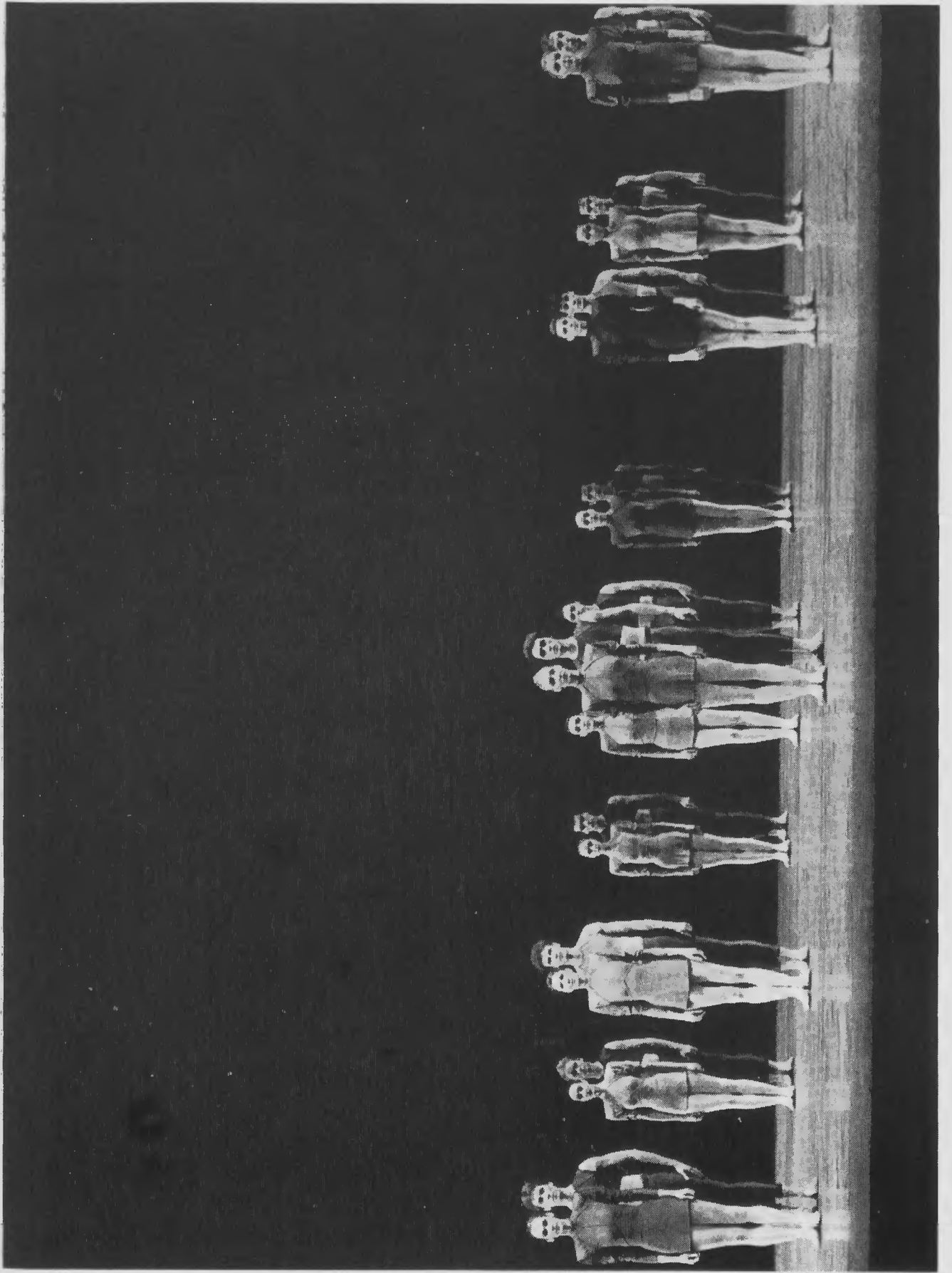
Jan Baart (Haarlems Dagblad): 'Voorals dansers als Valerie Valentine, Coleen Davis, Amanda Beck en Wim Broeckx blijken zowel beneden in de zaal als boven op de achterste rij van het tweede balcon direct herkenbaar. De economische en 'simpel' ogende bewegingsstijl die Hans van Manen voorstaat laat dan ook juist de persoonlijkheid van de dansers alle ruimte'.

Robert Steijn (Binnenhof): 'Opening brengt op deze wijze als choreografie vooral een ode aan de dansers, waarbij de toeschouwer kan genieten van ieders persoonlijke prestatie. Het wordt bijna adembenemend om te zien hoe Valerie Valentine op een heel andere wijze in het kwintet 'So schnell wie möglich', schittert dan Rachel Beaujean'.

GISELLE

Het feit dat dit eerste avondvullende klassieke werk, dat de groep in Het Muziektheater presenteerde, min of meer samenviel met de Giselle-voorstellingen van het Bolshoi-ballet brengt de pers tot uitgebreide vergelijkingen.

Luuk Utrecht (Volkskrant): 'Het lijkt er dan ook op, dat geen enkele Europese balletgroep op dit moment de Russen kan evenaren, laat staan overtreffen, in het klassieke-romantische repertoire. Des te opmerkelijker is wel dat de Giselle van Het Nationale Ballet - hoewel dankunstiger minder perfect uitgevoerd - toch fraai overeind blijft naast die van het Bolshoi'.

Opening

Ine Rietstap (NRC/Handelsblad): 'Wat in vergelijking met de Bolshoi-productie het meeste opviel, was de perfecte uitvoering van de karakters (bij Het Nationale Ballet) en mede daardoor het duidelijke verschil tussen de aardse sfeer van de eerste acte en de spirituele van de tweede'. 'Al met al een gedenkwaardige voorstelling die wat mij betreft te prefereren is boven het Bolshoi-optreden,...'.

Conrad van de Weetering (Algemeen Dagblad): 'Waar de Russen, snel en licht, het verhaal hoofdzakelijk nemen als aanleiding om te dansen, daar zijn de Amsterdammers bedachtzaam, met sterke accenten op ieder onderdeel en bijna poserend bezig om het verhaal vooral duidelijk te vertellen... De vuurproef mag geslaagd heten'.

Chiel Jacobs (Vrije Volk): 'Samenvattend stel ik met gepaste trots vast dat Het Nationale Ballet een vergelijking met de Russen zeer wel heeft doorstaan'.

Eddie Vetter (Parool): '... het is wel verheugend zonder enig chauvinisme te kunnen berichten, dat de Nederlandse opvoering na de sublieme Russen zeker geen anti-climax vormde'. De verschillende bezettingen van Giselle, Albrecht en Myrtha oogstten veel lof.

Luuk Utrecht (Volkskrant): 'Sinds het podiumafscheid van Maria Aradi is Alexandra Radius de onbetwiste standaard voor Giselle bij Het Nationale Ballet... Radius' partner. Henny Jurriëns, liet Albrecht zowel artistiek als technisch goed uit de verf komen. ...Een grote belofte voor de toekomst is de Giselle van Coleen Davis... Voorts zijn er verschillende Myrtha's te zien: een tegelijk majestueuze en extatische van Jeanette Vondersaar, een gekwelde en kwijnende van Joanne Zimmerman, een ijzige van Valerie Valentine en een dramatische van Amanda Beck'.

Ine Rietstap (NRC/Handelsblad): 'Radius was adembenemend... Zeer goed was ook Jeanette Vondersaar als Myrtha ... Een zeer aangename verrassing was ook het corps de ballet, dat ik zelden zo homogeen en muzikaal zag werken ..'.

A. Koolhaas (Vrij Nederland) over de Engelse choreograaf en artistiek leider Peter Wright: '... die ook The Sleeping Beauty voor Het Nationale Ballet had gerealiseerd, had er wederom een zeer voldragen geheel van gemaakt'.

Jan Baart (Haarlems Dagblad): 'In de voor Het Muziektheater gemaakte nieuwe aankleding - er zijn nu écht romantische decors - heeft de Engelse balletregisseur Peter Wright bovendien voor een ongekend fraaie encenering gezorgd'.

Giselle met Jeanette Vondersaar en Robert Machherndl

DIAMONDS

De over het algemeen zeer positieve waardering voor deze - eenen-
twintigste - toevoeging van een nieuw Balanchine-ballet op Het
Nationale Ballet-repertoire wordt in de koppen boven de recensies als
volgt verwoord: 'Diamonds van Balanchine fonkelt van dansplezier'
(Volkskrant), 'Diamonds balletjuweel' (Trouw), 'Nationaal Ballet
bloeit met Balanchine' (Telegraaf), 'Flonkerende en feitelijke
Balanchine-balletten' (Parool), 'Nationaal Ballet bewijst klasse'
(Algemeen Dagblad), 'Balanchine's Diamonds waardevol' (Utrechts
Nieuwsblad).

Een aantal recensenten memoreren ook enkele kritische kanttekeningen.
Ine Rietstap (NRC/Handelsblad) was een andere mening toegedaan: 'Er
werd door iedereen wel goed gedanst maar toch wilde de vervoering, het
feestelijke enthousiasme maar niet komen'.

Jan Baart (Haarlems Dagblad): '... een weinig geïnspireerde variant
op Het Zwanenmeer'. Ariejan Korteweg (Leidsch Dagblad): 'Diamonds
mist dergelijke verrassingen'. Het merendeel van de recensenten vindt
Diamonds echter een aanwinst voor Het Nationale Ballet en prijst de
uitvoering.

Isabelle Lanz (Trouw): 'Een aanwinst voor de toch al respectabele en
levendige Balanchine-collectie waar het gezelschap zich terecht op kan
beroemen ... dat Diamonds niet de kitscherige schittering heeft van
'nep' juwelen, maar de stralende glans van 'echt''.

Luuk Utrecht (Volkskrant): '... het ballet vonkt en flonkert. En het
dansplezier spat er van af'.

Chiel Jacobs (Vrije Volk): 'Onbekommerd kijken en genieten van de
stralende kerstbomen; die een sprankelend vuurwerk over de zaal
uitstrooien, waar vind je zo'n combinatie van Kerst en Oud-en-Nieuw?'

Conrad van de Weetering (Algemeen Dagblad): '... zorgt Het Nationale
Ballet niet alleen voor een feest der herkenning maar bewijst ook tot
een van de allerbeste balletgroepen ter wereld te behoren'. De dansers
krijgen veel positieve reacties.

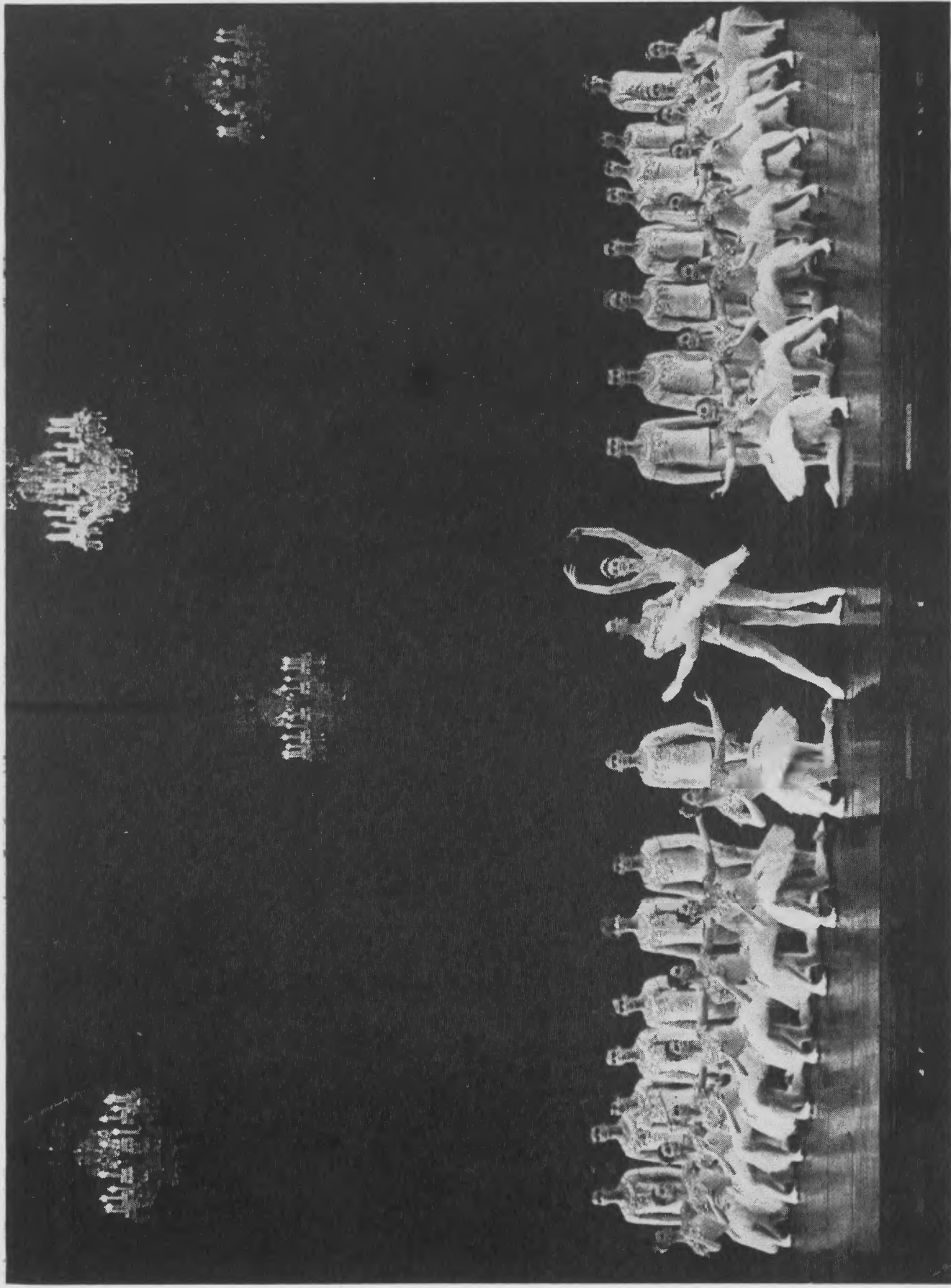
Jan Baart (Haarlems Dagblad): 'Coleen Davis en Robert Machherndl
dansen hierbij prinselijk fraai hun solistisch aandeel'.

Ine Rietstap (NRC/Handelsblad): 'Coleen Davis, die samen met Robert
Machherndl de belangrijkste partijen danste; deed het zeer fraai en
lijkt een prachtige Zwanenkoningin te kunnen worden'.

Luuk Utrecht (Volkskrant): 'Waarbij Coleen Davis als ballerina een
werkelijk stralende ster was'.

Ariejan Korteweg (Leidsch Dagblad): 'Coleen Davis is werkelijk
geknipt voor deze rol'.

Chiel Jacobs (Vrije Volk): 'Rachel Beaujean, Amanda Beck, Coleen
Davis en Robert Machherndl, de demi-solisten en het corps de ballet
maken er een letterlijk en figuurlijk schitterende apotheose van dit
kerstprogramma van'.

Diamonds met in het midden Robert Machherndl en Coleen Davis

